

Cerkveno leto,
to je,
njegovi sveti časi in dnevi.

Spisal
profesor Ivan Komljanec,
veroučitelj na c. kr. spodnji gimnaziji v Kočevju.

Poterdilo visokočastito knezoškafijstvo Ljubljansko.

(Poštatis iz „Zgodnje Danice“.)

V Ljubljani.

Tiskali in založili J. Blasnika nasledniki.

1893.

njeg

G. H. ...

Cerkveno leto,

to je,

njegovi sveti časi in dnevi.

Spisal
profesor **Ivan Komljanec**,
veroučitelj na c. k. spodnji gimnaziji v Kočevju.

Poterdilo visokočastito knezoškofijstvo Ljubljansko.

(Ponatis iz „Zgodnje Danice“.)

Arhivski

80

V Ljubljani.

Tiskali in založili J. Blasnika nasledniki.

1893.

43902

03002 1258

Predgovor.

Bistven del katoliškega bogočastja so sveti časi in dnevi, ki se obhajajo v cerkvenem letu. Kakor vse kerščanstvo, imajo tudi ti svojo zgodovino, ter so se vstanavljali, razvijali in širili, kakor so to nanašali razni povodi in zadevne razmere. Zgodovinsko raziskavanje cerkvenih praznikov uči, da so bile oblike cerkvenega življenja od nekedaj bistveno ene in iste, da je tedaj katoliška Cerkev tudi gledé svojega bogočastja — jedina.

Praznovanje cerkvenih godov je tudi nekako zercalo zunanjega cerkvenega življenja. Cerkvene svečanosti so v nekem pomenu sveta poezija, v katero kerščansko serce izliva svoja plemenita čutila. — Obredniški sijaj, ki obdaja razna cerkvena svetkovanja, podučljiv je tudi z ozirom na verske in nrayne resnice, ker ima v istih prav za prav svoje korenine. Natančnejše poznavanje svetih časov in praznikov cerkvenega leta je tedaj v resnici koristno, mikavno in podučljivo.

Spis, ki ga s tem izročam javnosti, utegne
vzlasti služiti tudi propovednikom, kakor me
uči lastna skušnja. Razni zgodovinski podatki
se dajo prav primerno porabiti propovedim za
vvode. Iz opazk o stvarni vsebini dotičnega
praznika, in iz njegovèga obredniškega popiso-
vanja pa se dá lahko odbrati propovedim tudi
primerna vodilna misel, ter glavna snov za govor.

Nadejati se smem, da utegne to delo zani-
mati tudi svetno naše izobraženstvo.

Viri, katere sem rabil pri spisovanju te
knjižice, so: Nickel, „Die heiligen Zeiten und
Feste“, 6 zv. 1835; Fluck, „katholische Li-
turgik“, 3 zv. 1855; Lüft, „Liturgik“, 1844.
V dvomljivih slučajih gledé letnic mi je bil od-
ločilen Hergenröther, „Handbuch der allge-
meinen Kirchengeschichte“, 2 zv. 1879. V pomoč
mi je bila tudi cerkvena zgodovina Berca-
stel-ova, Janežičev poslovenjeni Schmidov
„zgodovinski katekizem“, duhovno pastirstvo“
(drugi del) Zupančič-evo, 1885, idr.

Kočevje, v dan sv. Martina 1892.

Pisatelj.

Vvod.

§ I. Kaj je cerkveno leto, in kako se deli.

Cerkvenemu bogočastju je namen, da človek po njem razodeva svoje notranje božje češčenje, in prejema božje milosti. Vse to se ima goditi v gotovem času, in po določenem redu. Za to so bili bogoslužju v kerščanski cerkvi že od početka odločeni gotovi časi in dnevi. Take dneve so imenovali praznike. Skupnost vseh svetih časov in dnij, ki se obhajajo v teku vsacega leta, imenujemo cerkveno leto.

V praznike so odbirali take dneve, ob katerih se nam predočujejo in duhovno ponavljajo poglobljena dejanja, in imenitnejši dogodki iz odrešilnega življenja Jezusa Kristusa. Saj cerkev ni nič drugega, nego vedno v njej živeči in delujoči zgodovinski Kristus. Njegovo odrešilno delo ima cerkev posameznim ljudem prilastovati. To nalogo izveršuje po svoji trojni, od Kristusa izročeni službi, namreč po preroški, duhovniški in kraljevski. Najpoglavitnejši deli v odrešilnem življenju Kristusovem pa so: 1. njegov prihod na svet, ali njegovo včlovečenje; 2. izveršitev odrešilnega dela, t. j. smert in vstajenje njegovo; 3. dopolnitev odrešilnega dela, ki se je zgodila s poslanjem sv. Duha. Ti trojni dogodki iz življenja Kristusovega nam zajedno predstavljajo trojno službo njegovo, namreč preroško duhovniško in kraljevsko; in po teh trojnih dogod-

kih delimo tudi cerkveno leto na troje, namreč 1. v dobo božično, 2. dobo velikonočno, in 3. dobo binkošno.

Vsaka izmed teh treh dob je nekak prazniški krog, ki ima svoje središče, daljno predpraznovanje, in daljno popraznovanje. Središča trojnim prazniškim krogom so poglobitvi prazniki Božič, Velikanoč, in Binkošti. Vmesni čas med temi odličnimi prazniki pa zavzemajo poleg praznikov Gospodovih še 1. prazniki Marijini, 2. angeljov, in 3. svetnikov. Imenitnejši izmed tacih godov imajo tudi svoje bližnje predpraznovanje (vigilijo), in bližnje popraznovanje (osmino).

Po bolj ali manj slovesnem praznovanju ločimo praznike v zapovedane, in nezapovedane. Pervi se obhajajo tudi vnanje in očitno z ljudstvom, drugi samo notranje ali liturgično, t. j. s posebno mašo in duhovskimi molitvami.

V naslednji razpravi se bomo pečali na prvo z zapovedanimi prazniki, razlagovaje njih zgodbino, notranjo podlago ali pomen in njih obredno obhajanje (svetkovanje). V razlago bomo privzemali tudi imenitnejše nezapovedane praznike, zlasti one, ki slovó kot soprazniki.

Gledé reda v razpravi se bomo ravnali po omejenji razdelitvi cerkvenega leta, zasledovaje posamne godove, kakor se versté v pojedinih dobah cerkvenega leta eden za drugim.

Pervo poglavje.

§ 2. Nedelja.

Praznični dan vsakega tedna je nedelja, dan Gospodov. Nedeljo, prvi dan v tednu, obhajali so že v časih apostoljskih. „Pervi dan po soboti,“ pripoveduje v tej zadevi dejanje apostolov, „ko smo se zbrali kruh lomit, govoril jim je Pavel.“ (20, 7). Istotako se omenja nedeljsko praznovanje v 1. listu do

Korinčanov z besedami: „Pervi dan tedna vsakdo izmed vas doma na stran dēni, in prihrani, kar se mu prav zdi, da se bira ne bo napravljala takrat, ko pridem.“ (16, 1.) Kristjanje so se tedaj že za apostoljskih časov ob nedeljah zbirali k službi božji in ta dan zlagali milodare za reveže. Isto se je godilo tudi v poapostoljskih časih. To nam spričuje pismo, ki ga je v tej zadevi poslal cesarski namestnik v Bitiniji, Plinij mlajši, cesarju Trajanu (98—117). V tem pismu cesarski namestnik poroča svojemu gospodu, da se kristjanje „določeni dan shajajo pred solnčnim vzhodom, Kristus kot Bogu prepevajo slavospeve, s prisego se zavezujejo, nikacega zločina ne storiti, in imajo skupne obede.“¹⁾ Da je v določenem dnevu misliti nedelja, svedoči sv. Justin mučenec, verstnik Trajanov, ki v svoji obrambi zagovarja kristjane, in v tem oziru naravnost pripominja: „Shajamo se v nedeljo, ker je to prvi dan, ko je Bog vstvaril svet, in ker je ta dan Jezus Kristus, naš Zveličar, vstal od smerti.“²⁾ — O nedelji kot prazničnem dnevu govorita cerkvena učenika Tertulijan (2. stol.) in Origen (3. stol.). Tertulijan imenuje našo nedeljo „dan solnca,“ kakor so poganski Rimljanje nazivali prvi dan v tednu, in so ga posvečevali svojemu solnčnemu maliku; tudi pripominja izrečno, da kristjanje „dan solnca“ praznujejo vse drugače, nego solncu v čast.³⁾ — Ignacij Antiohijski imenuje nedeljo naravnost „dan Gospodov.“⁴⁾ — Ime „dan solnca“ za nedeljo ima simboličen pomen. Sv. Ambrož piše o tem: „Dan Gospodov je nam častitljiv in prazničen, ker se ta dan Izveličar, nalik vzhajajočemu solncu, premagavši temo pekla, sveti v žaru vstajenja. Otroci sveta imenujejo ta dan „dan solnca“ radi tega, ker ga razsvetljuje

¹⁾ Plin. lib. X. ep. 97.

²⁾ Just. apol. I. n. 67.

³⁾ Apol. e. 16.

⁴⁾ Ign. ad Magnes. c. 9.

Kristus, vzhajajoče solnce pravičnosti.“¹⁾ Nedelja se tedaj po vsem kerščanstvu, v vzhodu in zahodu, kot prazničen dan obhaja že od apostolskih časov.

Podlago svojo ima nedelja v staroveški judovski soboti. Bog je bil Judom zapovedal praznovati soboto v spomin končanega stvarjenja. S hvaležnim srcem so se imeli spominjati sobotni dan svojega dobrotnega stvarnika, in klanjati se Gospodu vesoljnega svetá. Tudi kerščanska nedelja nam kliče to resnico in dolžnost v spomin; a poleg tega nas še spominja, da je bilo ta dan doveršeno duhovno stvarjenje — delo našega odrešenja. V nedeljo je Gospod vstal od smerti, in poslal sv. Duha. Nedelja tedaj spominja kristjana na stvarjenje sveta po Bogu Očetu, na odrešenje sveta po Bogu Sinu, in na posvečenje sveta po Bogu sv. Duhu. Ta dan je nekak praznik presvete Trojice, v resnici dan Gospodov. To je pomen nedelje gledé preteklosti. Gledé sedanjosti in bodočnosti pa ima ta dan misel duhovnega vstajenja in posvečenja razvijati, ter nad posameznimi kristjani vresničevati, da se kdaj snidejo praznovat večno nedeljo v nebesih.

Gledé obrednega praznovanja nedeljskega je opomniti, da so bili bistveni njega deli že v apostolskih in poapostolskih časih ravno tisti, kakor so dandanes. Nedeljo so posvečevali 1. s skupno službo božjo. Kako se je veršila nedeljska služba božja, popisuje nam dovelj jasno sv. mučenec Justin v naslednjem: „V nedeljo se zberó vsi, ki prebivajo v mestih ali na deželi, na enem kraju. Tukaj se prebirajo spomina vredna dejanja apostolov, ali pisma prerokov, po previdnosti manj ali dalj časa. Ko bralecjenja, začne predstojnik (navadno škof sam) govoriti, dajati veličastne nauke, in spodbujati k posnemanju. Potem vsi vstanemo in molimo. Na to se daruje kruh, vino in voda; prednik moli in se zahvaljuje, kar je moč, ljudstvo pa odgovarja: Amen. Vsakemu,

¹⁾ Ambr. Opp. tom. III. serm. 61.

ki je navzoč, podá se od posvečenega; tistim pa, ki niso zraven, pošlje se po dijakonih. Premožni prinašajo po volji darov, in kar se nabere, dá se shraniti predniku, ki s tem, kar se dobí, postrežuje ubogim in vdovam, bolnikom in nesrečnim, jetnikom. tujcem in gostom.“¹⁾ Po tem zgodovinskem spričevanju je v prvih kerščanskih časih nedeljska služba božja obsegala daritev sv. maše, razlaganje verskih resnic ali propoved, molitve, in nabiranje milodarov. To je bistvena vsebina tudi sedanjemu nedeljskemu bogoslužju. — Pozneje se je skerbelo celó s kazenskimi postavami, da se ni zanemarjala služba božja. Kedor bi šel iz cerkve med propovedjo (pridigo), ali pred koncem sv. maše, zapadel je po določilih več cerkvenih zborov kazni, najpervo duhovni, pozneje tudi denarni. Taka določila so sklenili cerkveni zbori Elvirski (305), Sardiški (343), Trulanski (692), in več družih, zlasti v 7. stoletju na Francoskem. — Štefan, kralj Ogerski, dal je ukaz, da se ima do golega ostriči, kedor bi ob nedeljah iz zani-karnosti opuščal službo božjo.

Pervi kristjanje so začeli nedeljo posvečevati že prejšnji večer, vdeleževaje se vigilijskega praznovanja, ki je obstajalo iz psalmov, svetih pesmi in molitev, in večkrat terpelo od polnoči do jutranje zore.

Več stoletij je kristjane vezala dolžnost, biti pri župnijski sv. maši. Še le v 13. stoletju je bilo dovoljeno, v ta namen, da se spolni nedeljska dolžnost, slušati tudi drugo, privatno mašo.

Nadaljni bistveni del nedeljskega bogoslužja je bila 2. zapoved, zderžati se posvetnih in hlapčevskih dél. Niso pa bila prepovedana taka dela, ako jih je zahtevala sila, ljubezen, ali očitna korist. Stroge ukaze gledé težkih telesnih dela so izdali razni cerkveni zbori. Zbor Laodicejski (4. stol.) govori: „Kristjanje ne smejo biti ob sobotah

¹⁾ Apol. I.

brez dela, temuč naj delajo. Ob nedeljah pa naj se zderžé dela, kolikor mogoče.“ Enako prepoved je izdal III. cerkveni zbor: Orleanski, II. Makonski (6. stol.), Arlski (813) in drugi. Enake postave so dajali cesarji Konstantin Veliki, Valentinijan mlajši, Valentinijan stareji, Honorij in Teodozij. Prepovedane so bile tudi sodnijske obravnave in pravde. Cesar Gracijan je prepovedal ob nedeljah tudi gledališke igre. Zanimiva je v tej zadevi postava cesarja Teodozija mlajšega,¹⁾ ki je prepoved gledé gledaliških iger raztegnil tudi na jude in pogane. Prepovedi gledé posvetnih razveseljevanj ob nedeljah so imele v obilni meri svoj vzrok v tem, ker so hoteli kristjane po njih odvrčevati od slabih izgledov, ki so jim jih v tej zadevi dajali judje in pogani. Judje n. pr. so ob svojih sobotah počenjali razne nečimurnosti in razuzdanosti. Zanimivo je v tej zadevi svarilo, ki ga daje sv. Avguštín; piše namreč: „Zapoveduje se ti, da soboto²⁾ praznuj duhovno, ne s telesnim počitkom, kakor judje. Kajti ti se vdajajo norčijam in nezmernemu življenju. Jud bi storil boljše, ko bi na svoji njivi delal kaj koristnega, nego da igra puntarja v gledišči. In žene bi storile boljše, ko bi v soboto predle volno, nego da ves dan o prazniku nove lune plešejo.“³⁾ V enakem smislu svarijo kristjane tudi Prudencij, Rufin, Krizostom idr.

Ako je pa cerkev z ene strani ob nedeljah zabranjevala nasladnosti in razuzdanosti, vendar s tem poštenega vedrila in veselega počitnikovanja ni prepovedovala. Dokaz temu je prepoved 4. zbora v Kartagi, s katero je bilo kristjanom prepovedano, ob nedeljah postiti se. To prepoved je ponovilo več družih cerkvenih zborov, zasmehovaje s tem nauke krivovercev: Manihejcev, Priscilianistov idr. Sv. Epi-

¹⁾ Cod. Theod. Lib. XV. de spectaculis. Tit. V. leg. II. in V.

²⁾ V prvih stoletjih so kristjanje poleg nedelje čestokrat praznovali tudi soboto.

³⁾ Aug. de decem chordis. C. 3. tom. IX. p. 269.

fani j celó piše: „Pravi ascetje se ne postijo nobeno nedeljo, tudi v postnem času ne, ker to nasprotuje navadi katoliške Cerkve.“¹⁾ Vzrok temu je, kakor omenja Kasijan in učé apostoljska določila, spoštovanje do vstajenja Kristusovega, ki se nam ga je spominjati z veseljem, ne pa z žalostjo.

Za to se 3) tudi Cerkev ob nedeljah ogerne v veselo-praznično oblačilo. Sveti prostor se očedi, oltarji ozaljšajo in obilno razsvetlé. Mašno oblačilo je krasnejše, in petje slovesnejše. Verniki prihajajo k službi božji v prazničnih oblačilih. V tej zadevi piše Leon Veliki: „Če je spodobno in nekaka dolžnost, da o prazniku hodimo v lepši obleki. ter z obleko telesno razodevamo vedrost duha; ako cerkev skerbno in kolikor moč lepo okinčamo: ali se ne spodobi, da kerščanska duša, ki je živi tempelj božji, svojo podobo okinča in vdeleževaje se skrivnosti svojega odrešenja na vso moč skerbi za to, da je ne onečedeje nikak madež krivičnosti, nikaka guba neodkritoserčnosti?“²⁾

Nedelja ima razun dopoldanje tudi popoldanje očitno službo božjo. Ta obsega večernice, ali druge molitve pred izpostavljenim presvetim Rešnjim Telesom. Večernice so del urinih molitev (brevirja), katerih se je do 5. stoletja vdeleževalo tudi ljudstvo, in to vsaj ob nedeljah in praznikih. Vdeležba pri jutranjicah in hvalnicah je že davno minula, a ona pri večernicah se je ohranila do dandanes. — Pobožnosti pred izpostavljenim presv. Rešnjim Telesom izhajajo iz 13. stoletja, ko so začeli s posebnim praznikom obhajati Telovo (praznik presv. R. Telesa).

Da so imeli prvi kristjanje navado ob nedeljah prejemati svete zakramente, zlasti presveto obhajilo, pové nam že povedano pismo Justinovo. Sicer je pa nedelji že po njeni ideji namen, posredovati in

¹⁾ Exposit. fid. 5. 22.

²⁾ Leon. serm. 41 tom. ed. I. Baller.

vresničevati duhovno vstajenje in posvečenje v kerščanski družbi. To se godi v obilni meri ravno po delitvi zakramentov sv. pokore in sv. R. Telesa.

Drugo poglavje

Božična doba.

§. 3. Advent.

1) Dalnje predpraznovanje božičnega praznika je advent, čas štirih tednov pred Božičem. Sledove adventnega praznovanja nahajamo že v 4. in 5. stoletju, ker ga omenja cerkveni zbor v Saragosi l. 380. Prav gotovo pa se je advent cerkveno praznoval v 5. in 6. stoletju. Cerkveni zbor Makonski je l. 581. (c. 9.) ukazal, da se ima adventni čas obhajati od dne sv. Martina do Božiča, in sicer s tremi postnimi dnevi v tednu, in z mašami po redu štiridesetdanskega posta. L. 462 pa je bil ta postni čas postavil v svoji škofiji nadškof Perpetuj iz Turona. Adventni čas je bil na Francoskem, kjer so ga imenovali „Martinov post“, daljši od sedanjega. — V 6. stol. letju so sprejeli ta postni čas v Rimu, in od tod se je to praznovanje razširilo kmalo po drugih cerkvah italijanskih, angleških in španskih.

Papež Nikolaj I. (9. stol.) v pismu do bolgarskega kralja Bogorisa, kerščenega Mihajla, navaja med postnimi časi, ki so v rimski cerkvi v navadi, tudi štiridesetdanski post pred Božičem. To nam spričuje, da je se ob času tega papeža terpel adventni čas štirideset dni.

V mestu Seligstadt pri Mogunciji je zboroval l. 1022 cerkveni zbor, ki je zapovedal, da naj se verniki postijo 14 dni pred Božičem. Kedor ne bi se kaki dan postil, mora isti dan preživiti reveža. ¹⁾

Iz zahodnje cerkve je prešlo to praznovanje v 8. stoletju v iztočno, kjer se obhaja še dandanes po šest tednov. Že navedeni zgodovinski podatki nam

¹⁾ Bercastel, cerkv. zgod. zvez. 10. str. 102.

jasno pričajo, da se advent v kerščanstvu obhaja že od starodavnosti, da-si ni terpel po vseh cerkvah enako dolgo.

2) Advent (prihod) nam predstavlja dobo štirih tisoč lét, ki je pretekla do prihoda Odrešenikovega. Človeštvo se je imelo na ta prihod dostojno pripraviti. V ta namen si je bil Bog izvolil v starem veku ljudstvo izraelsko in je skerbel, da se je upanje in kopernenje po Odrešeniku z raznimi naredbami zbujevalo, vterjevalo, in razširjalo sredi splošnega neverstva. Klic prerokov: „Vi oblaki ga rosíte, in ti zemlja nam ga daj!“ odmeval je ne le med judi, ampak tudi med nejeverniki. Vse je hrepenelo po z g o d o v i n s k e m prihodu Odrešenikovem. Čas štirih tisoč let pred Kristusom je bil čas hrepenenja.

Tudi Cerkev hoče v adventnem času v vernih sercih zbujevati in krepčati hrepenenje po d u h o v n e m prihodu Odrešenikovem, da se Odrešenik rodi v njih sercih, jih prešine s svojim duhom, očisti grehov in posveti. Tudi adventni čas je čas hrepenenja.

Da se pa Kristus v sercih vernikov v resnici rodi, ni zadosti po tem le hrepeneti, ampak treba v ta namen dostojno pripraviti se, odstraniti zadržke — s spokornim duhom. „Jeruzalem, Jeruzalem! poverni se k Gospodu, svojemu Bogu!“ — ta klic se je razlegal v raznih načinih skozi štiritisoch lét mej človeštvom, da sprejme Odrešenika dovolj pripravljeno. — „Poverni se k Bogu,“ „delaj pokoro!“ ta glas doní v cerkvi tudi adventni čas vernikom na uho in v serce, da se vredne storé duhovnega rojstva Kristusovega, da se v njih Kristus v resnici porodi s svojimi posvečevalnimi milostmi. Adventni čas je tedaj tudi čas — pokore.

3) Obredno praznovanje adventnega časa se popolnem vjema z njegovim pomenom ter izražuje hrepenenje in spokornost. Hrepenenje po duhovnem rojstvu Kristusovem se razodeva z zorno mašo, ki se opravlja pred solnčnim vzhodom. Ta maša se splošno imenuje „Rorate“ = rosíte, ker se

vvodna molitev v mašnem obrazcu „De Beata“, s to besedo pričanja.

Pred solničnim vzhodom se beró zornice v znamenje, da je pred Kristusom tema nejevere in zmot pokrivala svet. Cerkve, vzlasti oltarji Marijini, se bogato razsvetlé, in se s tem naznanja, da je Kristus s svojimi nauki in milostmi svet razsvetlil, temo nevednosti in zmot pregnal.

Spokornostni značaj adventnega časa se razodeva po cerkvenih šegah in zapovedih. Dnevne maše se beró v mašni opravi višnjeve, spokorne barve; „gloria in excelsis Deo“ in „ite missa est“ pri taki maši izostane; berila, mašne in urne molitve opominjajo na spokorjenje. Včasih so tudi v adventu podobe svetnikov zakrivali, kakor se to godí v postnem času od tihe nedelje naprej, vsaj v nekaterih krajih; tudi orglje so semtertje umolknile.

L. 506 je cerkveni zbor Agatoniški vernikom strogo zapovedal, da imajo tudi božični čas prejemati zakrament presv. Rešnjega Telesa. To se godi dandanes prostovoljno.

Srede in petki v adventu so zapovedani postni dnevi. Po pismu papeža Klemenca XIV z dne 22. junija 1771 imajo ti adventni posti namestovati tudi iste vigiljske poste, kateri so odpadli vsled nekaterih po imenovanem papežu odpravljenih praznikov.

V adventu prepoveduje Cerkev tudi ženitovanja in druga očitna razveseljevanja, ki nasprotujejo resnemu in spokornemu duhu tega časa.

§. 4. Brezmadežno spočetje Marije Device, varhinje avstrijskega cesarstva.

Istočna cerkev je praznovala ta praznik veliko prej, kakor večerna; nahajamo ga ondi že v 5. stoletju. To spričuje pismo svetega Saba († 531), ki ta praznik z imenom „spočetje sv. Ane“ stavlja na 9. dan decembra. Omenja ga tudi Andrej Krečan-

ski (7. stol.) Jurij Nikomedijski (9. stol.) idr. Pozna ga nadalje gerški menologij (zapisnik sv. praznikov) iz leta 984, in sicer pod imenom „spočetje sv. Ane“ v dan 9. decembra.

V večerni cerkvi nahajamo perve sledove tega praznika v 7. stoletju, in sicer na Španjskem, kjer ga je vstanovil Ildefonz, škof Toletanski. V 11. stoletju so ga obhajali na Angleškem po prizadevanji Anzelma, nadškofa Kanterburškega. Na cerkvenem zboru v Londonu l. 1328 so se škofje, sklicevaje se na Anzelma, izjavili: „Sklenemo in zapovedujemo, da se praznik spočetja obhaja znanprej slovesno in svečano po vseh cerkvah pokrajine Kanterburške.¹⁾ Iz Angleškega se je ta praznik razširil po Francoskem. V 13. stoletju je bil, če tudi ne še zapovedan, vendar povsodi v navadi. Papež Klemen XI ga je z ukazom dne 6. decembra 1708 povzdignil za vso katoliško Cerkev v zapovedan praznik. Papež Gregor XVI. je naprošen po francoskih škofih dovolil v lavretanskih litanijah pristavek: „Kraljica brez madeža izvirnega greha spočeta,“ in je to poimenovanje prešlo tudi na praznik. Spočetje se obhaja v dan 8. decembra, ker je bil starejšemu prazniku Marijinega rojstva že prej odločen dan 8. septembra.

Iz navedenih podatkov se razvida, da se je praznik Marijinega spočetja že v starodavnosti obhajal in bil naposled povišan v versto zapovedanih praznikov. Pomen tega praznika pove že ime njegovo. O tem piše učeni Bellarmin: „Podlaga temu prazniku je ... spočetje bodoče Matere Božje. Spomin na spočetje Matere Božje prinaša svetu posebno veselje. Takrat namreč smo prejeli prvo gotovo poroštvo odrešenja, vzlasti ker Marija ni bila brezčudežno spočeta v materi nerodovitnej.“ — Papež Pij IX. je prazniku Marijinega spočetja dodal nov sijaj, ko je dne 8. decembra 1854 v navzočnosti več kot 200 veselo priterjujočih škofov iz vseh delov sveta za

¹⁾ Conc. Lond. Harduin tom. VII. col. 1539.

versko resnico proglasil nauk, da je bila Marija od prvega trenutka svojega spočetja obvarovana izvirnega greha.

Glede obrednega praznovanja je opomniti, da je god brezmadežnega Marijinega spočetja praznik I. verste, da se obhaja z osmino že po naredbi papeža Klemen a IX (17. stol.), in v Avstriji tudi s postno vigilijo.

§. 5. Rojstvo Gospodovo ali Božič.¹⁾

Kakor jutranja zora naznanjuje beli dan, napoveduje sv. adventni čas vzhajanje nebeškega Solнца, rojstvo božjega Odrešenika. Za velikonočnim in binkoštnim je ta praznik naj slavnější izmed praznikov Gospodovih. Kedaj so ga začeli obhajati najpervo, zgodovina ne pové. Pričetek svoj ima v zatočni Cerkvi, ki ga je v prvih treh stoletjih obhajala skupno z Razglašenjem Gospodovim. dne 6. januarija. Janez Kasijan (4. stol.) piše odločno in jasno, da ob njegovem času so vse egiptovske pokrajine pod imenom Razglašenje umevale ne le praznik rojstva, ampak tudi kersta Kristusovega.²⁾

Iz nekega govora Pavla iz Emize pa izvemo, da so kristjanje v Egiptu že pred splošnim cerkvenim zborom Efeškim (431) predstavili dan rojstva Gospodovega na dan 25. decembra. Ne veliko poprej so sprejele tudi cerkve v Antiohiji in Siriji od zatočne cerkve običaj, praznovati dan 25. decembra. Sv. Križostom pravi v tej zadevi: „Ni še deset lét, kar smo izvedeli za ta dan. V začetku je bil znan onim v zatoku, in nedavno so soznali nas ž njim... Najpreje so vedeli zanj prebivalci Rimski, kajti dolgo ga že praznujejo vsled starega izročila.“³⁾ Leta 340

¹⁾ Izraz Božič — mali bog. namreč solnčni, ob zimskem, naj krajšem dnevu okoli tega praznika, — izvira iz slovanskega poganstva. Z ozirom na detinstvo Odrešenikovo, mali Bog, se to ime rabi v kerščanskem smislu

²⁾ Cass. coll. X c. 2.

³⁾ Kriz. hom. 31. de natali Christi.

bil je ta praznik po izgledu rimske Cerkve kot poseben praznik že povsodi v navadi.¹⁾

Da je rimska Cerkev rojstvo Gospodovo gotovo obhajala že v 3. stoletju, dokazuje dogodek, ki ga pripovedujeta Nicefor in Bellarmin. Ob času preganjanja kristjanov pod cesarjem Dijoklecijanom (284—305) se je bila velika množica kristjanov zbrala v neki cerkvi, da bi praznovali praznik rojstva Gospodovega. Zdajci jim so vrata zaperli, cerkev zažgali, in vsi, ki so bili notri, so zgoreli.

Ta praznik pozná pismo Izidorja, škofa Sevilskega (7. stol.), tudi pismo papeža Nikolaja I. do Bogorisa (9. stol.). O njem govori zbor v Selinstadt-u l. 1022, zbor Tuluški l. 1229, idr.

Nekdaj so imeli posamezni škofje pravico, za svoje škofije v soglasju s svojo duhovščino, in oziraje se na opravičene želje svojih vernikov, postavljati praznike. Taki prazniki so se pa kmalu razširili v sosednje okraje. Na ta način je bilo število praznikov vzlasti od 14.—17. stoletja zelo narastlo. Iz raznih važnih vzrokov je papež Urban VIII. število praznikov skercil. Med prazniki pa, ki so imeli ostati, imenuje v znanem svojem pismu z dne 13. septembra 1642 poleg drugih tudi „rojstvo Gospodovo.“

Vsled starodavnega izročila se Božič obhaja v dan 25. decembra po vsem kerščanstvu.

Pomen božičnega praznika je razviden iz imena njegovega: „Rojstvo Gospodovo.“ Sv. Krizostom imenuje ta praznik vir drugim praznikom, saj brez rojstva Kristusovega ne bi imeli ne Razglašenja, ne Velike noči, ne Binkošti. V širjem pomenu razločujemo trojno rojstvo Gospodovo: Časno, iz Marije Device; večno, iz Boga Očeta; duhovno, v srcih vernikov po njegovih milostih. Spomin na to trojno rojstvo je podlaga božičnemu prazniku; ni toraj čudo, da se odlikuje tudi po slovesnem obredu.

¹⁾ Hergenröther, cerkv. zgod. I. p. 412,

Višji prazniki cerkvenega leta se obhajajo z osmino, da se misel praznikova krepkejše razvija in vresničuje. Božični praznik ima nekako dve osmini, eno prej, eno slej. Že v dan 17. decembra ima se namreč božičnemu godu umakniti vsaka druga osmina. Deli urinih molitev se že od tega dne ozirajo na Božič. Predan (24. decembra) je postna vigilijska, ki je imela že v najstarejših časih odličen obred.

Tudi nekateri drugi višji prazniki se odlikujejo po nekakem pripravljavnem svetkovanju v dan pred godom. Take dneve imenujemo dneve bedenja. Bili so v navadi že perve kerščanske čase. Verniki so hoteli nekako posnemati izgled Kristusov, ki je cele noči prečul v molitvi. Za to so se zbirali pred imenitnejšimi godovi v cerkvi k ponočni službi božji. Tu so opravljali skupne molitve, prepevali psalme in druge svete pesni, in poslušali razlaganje besede božje. Ponočne službe božje se je vdeleževala namreč tudi duhovščina.

Pozneje so se med take ponočne pobožnosti vrinile razne nedostojnosti in zlorabe. Za to je Cerkev — v nekaterih krajih prej, v drugih poznej — taka ponočna bogoslužna shajališča odpravila, bogoslužje pa preložila na predan praznikov. Božični praznik pa je v tej zadevi izjema; ponočna služba božja se mu je ohranila do današnjega dne.

V naši škofiji je sploh navada, da se duhovni zberó ob enajsti uri po noči v cerkvi, opravljat dnevnice. O polnoči se obhaja služba s slovesno sv. mašo — polnočnico. Cerkev je pri tej priliki obilno razsvitljena, naznanjajoč, da betlehemske pastirje, ki so čuli pri svojih čedah, je to noč bila obsijala nebeška svetloba. Polnočnica se imenuje tudi angeljska maša, ker evangeljski odlomek pripoveduje, da je angelj pastirjem naznanil rojstvo Kristusovo. — Druga sv. maša se verši ob jutranji zori, ob času, ko so pastirji prišli k jaslicam. Imenuje se zornica, ali pastirska maša. — Pri belem dnevu se opravi tretja sv. maša — vélika, ali slovesna maša.

Pri prvi sv. maši se praznuje rojstvo Jezusovo iz Marije Device; pri drugi rojstvo Jezusovo v senci vernikov, ki naj tudi s pastirji vred Odrešenika molijo; pri tretji rojstvo Jezusovo iz Boga Očeta, kakor to naznanjata mašni list in evangelij.

Perva sv. maša je nadalje nekako hvalivna daritev, s katero se Bogu daje zahvala, da se je Edinorojeni včlovečil; druga je prosivna daritev, po kateri prosimo Boga, da bi se vdeležili duhovnega rojstva Kristusovega; tretja pa je častivna daritev, po kateri Kristusa molimo in slavimo kot pravega Boga.

Navada, da duhoven daruje o božičnem prazniku tri ss. maše, je zelo stara; pozna jo že Gregorij Veliki kot silno staro. Vendar niso zapovedane ravno vse tri ss. maše.

Sveto veselje, ki veje iz veličastnega obreda božičnega praznika, razodeva se tudi v družinskem življenju kristjanov. Skrivnostni, ljubeznjivi dogodki, ki so se veršili božično noč pri sveti družini v betlehenskem hlevu, izbujajo živ odmev tudi v kerščanskih hišah. Tu se namreč postavljajo božične jaslice, božična drevesa, in delé božična darila. Sv. Frančišek Asiški v 13. stoletju je prvi predstavljal rojstvo Jezusovo v zgodovinskih podobah. Postavil je namreč nedaleč od svojega samostana v nekem gozdiču hlev, in v njem oltar, ki so ga obdajale podobe božjega Deteta, Marije, sv. Jožefa, angelov in pastirjev s čedami. Sveti večer o polnoči se je podal tje s svojimi duhovni in z ljudstvom, kjer so pri krasni razsvetljavi svetega veselja ginjeni obhajali službo božjo. Sv. Frančišek je pridigoval o ubožnosti božjega Deteta. Ljudstvo je začelo to misel posnemati, ter po hišah zgodovinski vpodobljevati rojstvo Odrešenikovo. Tudi volu in osličku so odkazali prostor v hlevu. To spominja na očitane Izaijevo: „Vol pozna svojega gospoda, in osel jasli svojega gospodarja, Izrael pa ga ne pozna.“ (Iz. 1, 3.) Ta običaj se je pozneje vvedel po širokem svetu.

Drugodi postavljajo sveti večer božično drevo, ki ga z okraski ovenčajo, z lučicami razsvetlé, in z darili obložé. Drevo pomeni Kristusa, ter spominja na drevo življenja v raj; darila pa poočitujejo dragocene milosti, ki nam so došle po rojstvu Njegovem.

Semtertje se po hišah zažiga dišeče kadilo v opomin, naj bi Kristus našel v senci hišne družine prijetno stanovanje; kropljenje z blagoslovljeno vodo je pa prošnja, naj bi Kristus, vir vseh blagrov, razlil svoj blagoslov čez nas in naše imetje.

§. 6. Osmina rojstva Gospodovega.

V osmino božičnega praznika spadajo najprej trije godovi, namreč, god sv. Štefana (26. decembra), sv. Janeza Evang. (27. decembra), in nedolžnih otročičev (28. decembra). Vsi ti trije godovi so bili nekdanj zapovedani prazniki. Dandanes je le še god sv. Štefana zapovedan praznik.

1.) Praznik sv. Štefana ima podlago svojo neposrednje v sv. pismu, in mora že zavoljo tega pričetek svoj imeti v starodavnosti. Najberže se je praznik prvega mučenca najprvo začel obhajati v cerkvi Jeruzalemski, in se je od todi razširil po zatonu. V tej slutnji nas poterdjujejo apostolska določila, ki ta praznik omenjajo. V zatočni cerkvi postavili so ta praznik po tem, ko so našli ostanke sv. mučenca, kar se je zgodilo po splošnjem menenju l. 415. Tu ga najdemo najprej v Ankonu. — Cerkvene listine iz 8. in 9. stoletja navajajo ta god kot zapovedani praznik. O njem govori že zgoraj omenjeno pismo Nikolaja I, in istotako pismo Urbana VIII. Kaj je pomen godu sv. Štefana?

Sv. Štefan je bil eden izmed sedmerih dijakonov, katere so bili apostoli izvolili, da oskerbljujejo uboge, kerščujejo, in oznanjujejo besedo božjo. Sv. Štefan je goreče oznanjeval Kristusa kot obljubljenega Odšenika v Jeruzalemu. Judovski pismouki so mu ugovarjali. Druhal, po njih nahujskana, zgrabi Štefana, vleče ga zunaj mesta, in ga tam kamená. (Dej. ap.

7, 1. id.). Pervi je pretil kri za Kristusa; za to ga cerkev časti kot prvega mučenca.

Zvezo tega godú z božičnim praznikom lepo opisuje sv. Gregor iz Nise z besedami: „Glejte preljubi, obhajamo praznik za praznikom. Včera nam je dušo napolnjeval Gospod sveta, danes se pečamo z naslednikom Gospodovim: Kako to? Kristus je za nas oblekel človeka; Štefan je oblekel človeka za Kristusa. Kristus je zaradi človeka stopil na zemljo; Štefan je isto zapustil zavoljo Kristusa.“

Sv. Bernard pa se javi v tej zadevi: „Sv. Štefan je bil mučenec po volji in po dejanju, sv. Janez samo po volji, in nedolžni otročiči samo po dejanju.“

Obreda posebnega ta praznik nima, razun, da se mašnim molitvam prideva v spomin odpravljenih praznikov mučencev „Commemoratio omnium ss. Martyrum.“

2.) God sv. Janeza Evang. (27. decembra) navajajo že najstarejši obredniki rimske cerkve, t. j. obrednik (zakramentarij) Leonov, Gelazijev (5. stol.) in Gregorijev (6. stol.). Prazniki apostolov imajo sploh veliko starost. Perve razširjevalce sv. vere je cerkev tudi najprej začela častiti.

V bližino božičnega praznika so postavili ta god, ker je bil sv. Janez učenec ljubezni, kateremu je Kristus na križi izročil v skerb mater svojo, Marijo; ker v svojem evangeliju pred vsem dokazuje, da Kristus je pravi Bog; ker je bil pripravljen dati za Kristusa svoje življenje.

V dan sv. Janeza se po Nemškem in tudi po naših slovenskih krajih blagoslavlja vino. Povod temu običaju je dala pobožna povest, da je krivoverec Aristodem ponudil sv. Janezu otrovano pijačo, češ, da hoče postati kristjan, ako jo ta izpije brez škode. Sv. Janez zaznamva ponudeno posodo z znamenjem sv. križa, strup prežene, in izpije pijačo brez škode. Radi tega je začela kerščanska pobožnost

sv. Janezu pripisovati varstvo gledé vinstva. Pitje „šentjanževca“ je s tem v zvezi.

3.) Tudi praznik nedolžnih otročičev¹⁾ zajema svojo vsebino neposrednje iz sv. pisma, ter spada že po svoji zgodovinski podlagi v obližje božičnega praznika. Iztočna cerkev ga šteje med svoje najstarejše praznike. Omenjata ga že Origen in Gregor iz Nise. V zatočni cerkvi ga tudi že pozná obrednik Leonov (5. stol.).

Nedolžni otročiči so bili žertva grozovitosti kralja Heroda, in sv. cerkev se jih spominja kot cvetlic mučencev.

Cerkveni obred tega dne razodeva žalost. Pri sv. maši, ki se bere v obleki višnjeve barve, opustí se „Gloria,“ Alleluja, in „Ite, missa est.“ Sv. cerkev žaluje s plakajočimi materami betlehemskih otrok. Žalni obred ima svoj vzrok tudi v tem, ker umorjeni otroci še niso mogli priti naravnost pred obličje božje, ampak je bilo to mogoče še le v dan vstajenja Kristusovega. Zaradi tega tudi odpade žalni obred, ako zadene god nedolžnih otročičev v nedeljo — v dan vstajenja Kristusovega.

„Tepežkovanje,“ s katerim v ta dan otroci prosijo po hišah darov, spominja na kruto moritev v Betlehemu; darila pa imajo pomen božičnih daril sploh.

§. 7. Obrezovanje Gospodovo, ali novo leto.

Kedo je novo leto prvi povzdignil v praznik, ne dá se določiti. Praznovanje tega dne pa pozná že obrednik Gregorijev (6. stol.), v katerem se ta god imenuje „Osmina Gospodova,“ in „Obrezovanje Gospodovo.“ Po nekem govoru, ki ga je imel v ta dan Zenon, škof v Veroni, sodi se, da se je naš praznik pričel v 4. stoletju. — Na Francoskem nahajamo ta praznik v 6. stoletju; drugi cerkveni zbor v Turonu (l. 567) govori o tem: „Da bi se pogan-

¹⁾ V škofjeloškem okraju pravijo temu godu „Pametva.“

ski običaji zaterli, ukazali so naši očetje, prvega januarja opravljati posebne prošinske pobožnosti, v cerkvah pevati psalme, in ob osmi uri obhajati usmiljenemu Bogu v čast mašo o Obrezovanju.“¹⁾ Po tej izjavi je bil takrat našemu prazniku tudi namen, spodriniti pogansko praznoverstvo. Rimljanje so namreč dan 1. januarija z raznimi razuzdanostmi praznovali v čast svojemu bogu (maliku) Janu. Tudi kristjanje so se vdeleževali poganskih nasladnosti. Da bi jih od tega odvračevali, zaukazovali so škofje, n. pr. Ambrož, Avguštin, Krizostom, v dan 1. januarja post in spokorne obhode. Dan 1. januarja je bil tedaj v starih časih dan pokore in posta. Kot postni dan navaja ta dan tudi še razprava Izidorja Seviljskega (7. stol.); cerkveni zbor Tuluški l. 1229 pa pozná ta dan kot zapovedani praznik, ki ga prideržuje tudi pismo Urbana VIII z leta 1642.

Svetopisemska podlaga temu prazniku je dogodek, da je bilo Dete božje osmi dan po svojem rojstvu po judovski šegi obrezano in Jezus imenovano. Ta dan je bil takorekoč kerstni dan Zveličarjev. Obrezovanje Zveličarjevo je zajedno vernikom opomin, da začnejo novo leto na duhu obrezani, t. j., da starega človeka slečejo, ter oblečejo novega, vstvarjenega po podobi božji, v pravičnosti in pravi svetosti. (Efež. 4, 22, 24.)

V zahvalo za vse dobrote, prejete v starem letu, končá se isto 31. decembra s popoldansko službo božjo in zahvalno pesmijo.

§. 8. Razglašenje Gospodovo ali praznik svetih treh Kraljev.

1. Praznik „Razglašenje Gospodovo“ spada med najstarejše in najodličnejše cerkvene praznike, in je veljal v začetku kot skupen praznik v spomin rojstvu in razglašenju Gospodovemu. Že Klemen Aleksandrijski (2. stol.) govori o njem. V 4. stoletju

¹⁾ Conc. Tur. II. c. 17. Harduin.

se je sploh razširil, ter dobil današnji pomen. Do tistih dob je namreč iztočna cerkev, zlasti Aleksandrijska in Antiohijska, 6. januarya praznovala tudi rojstvo Gospodovo. Ta spomin je bil v zvezi z več družimi poglavitna podlaga prazniku 6. januarya, ki so ga imenovali „Razglašenje,“ „Bogorazglašenje,“ „hiša razglašenja,“ ali tudi „dan luči.“ Ko pa je v 4. stoletju iztočna cerkev sprejela od zatočne praznik „rojstva Gospodovega“ kot poseben praznik, ter ga začela po izgledu zatočne cerkve obhajati v dan 25. decembra, dobil je praznik 6. januarya pomen današnjega praznika ss. treh Kraljev. Odslej so imenovali Božič tudi „Rojstvo prvo,“ ali „Razglašenje prvo,“ in praznik ss. „treh Kraljev,“ „Rojstvo drugo,“ ali „Razglašenje drugo.“

Ta praznik poznajo najstarejši obredniki, in vsi poznejši viri kerščanskega bogočastja. Častitljiv je po svoji visoki starosti, in nič manj po svojem notranjem pomenu.

2. Zgodovinska podlaga so mu namreč oni dogodki iz življenja Jezusovega, iz katerih odsvita njegova božja natora. Ti dogodki so bili: 1.) Kerst njegov v Jordanu. Pri tej priliki se je čul glas z neba: Ta je moj ljubeznjivi Sin, nad katerim imam svoje dopadanje. 2.) Prikazanje zvezde, ki je privodila tri modre v Betlehem. 3.) Pervi čudež, ki ga je storil Jezus v Kani v Galileji. 4.) Nasitenje peterih tisoč mož v puščavi.¹⁾

Tu naj sledi nekoliko zgodovinskih opazk o treh Modrih ali treh Kraljih, po katerih ima ime naš praznik.

Trije Modri (Magi) so bili najberže kaldejski višji duhovniki, učeni prirodoslovci, kakor jih predstavljajo najstarejši spomeniki.²⁾ Člani duhovniškega stanú so imeli v jutrovih kraljestvih sploh vzvišeno stopinjo; bili so kraljem prvi svetovalci, ter vživali dostojan-

¹⁾ August. serm. 29 de temp.

²⁾ Gl. Biblič. zgod. Holzammer, II. str. 48.

stvo državnih knezov. Za to se imenujejo trije Modri tudi kralji, t. j. poglavarji. Soditi po darilih, ki so jih prinesli seboj, bila jim je domovina v Perziji ali Arabiji. Iz 8. stoletja nam so znana njih imena: Melhijor, Gašpar, Baltazar. Po njih se je poganstvo sploh klanjalo novorojenemu Detetu, Odrešeniku vesoljnega sveta. Melhijor je zastopal rod Jafetov, ali Evropo; Gašpar rod Semov, ali Azijo; Baltazar rod Kamov, ali Afriko. Po njih je bil tedaj Odrešenik razglašen, razodet poglavitnim rodovom poganškega sveta, poklicanim, in pozneje sprejetim v kraljestvo njegovo.

Trojno darilo, zlato, kadilo in miro, darovali so trije Modri Sinu Božjemu ko kralju, Bogu in človeku. V duhovnem pomenu značijo ta trojna darila ljubezen, molitev in dobra dela.

Starodavno izročilo poroča, da so trije Modri, po sv. Tomažu kerščeni, pozneje razširjevali blagovestje Kristusovo, in umerli smerti mučeniške. Njih trupla so zgodaj prinesli v Carjigrad, od todi v Milan, in od tam jih je dal Friderik Rudečebradec v 12. stoletju prenesti v Kolonjo, kjer jih še zdaj hranijo in časté.

Radi svojega prepomenljivega notranjega obsega je imel ta praznik od nekdanjako vzvišen cerkveni obred. Praznovali so ga z vso slovesnostjo in z najvišjim sijajem, zlasti pred 4. stoletjem. Predan je bil v nekaterih škofijah, n. pr. v Mogunjski, še v 11. stoletju postni dan.¹⁾ V spomin kersta Jezusovega v Jordanu so v dan Treh kraljev v iztočni in afrikanski cerkvi kerščenike slovesno kerščevali, kakor v soboto pred Velikonočjo in pred Binkošti. Dandanes se v ta spomin voda blagoslovlja, pri Gerkih izvanredno slovesno.

3. Pri tej priliki naj nekoliko spregovorim o cerkveni rabi vode sploh. Cerkev je sprejela vodo v krog svojih obrednih opravil iz več vzrokov. Kristus,

¹⁾ Bercastel, 10, str. 102.

kerščen v vodi Jordanski, podelil je vodi višjo, posvečevalno moč. Sredstvo, po katerem se podeljuje dušno prerojenje pri sv. kerstu, sprejeli so že zavoljo tega v posredovanje drugih božjih milosti. — Voda nadalje po svojih natornih lastnostih kaj primerno označuje notranje očiščevanje in posvečenje. — Voda je snov, ki prešinja kot sestavni del vsako telesno bitje. Voda v bogoslužni rabi nas tedaj uči, da imajo vse stvari služiti Bogu. Blagoslovljaje vodo hoče sv. cerkev izprositi varstva božjega in pomoči za vse naše žitje in imetje; kajti vse, kar smo in imamo, zdihuje pod težo greha, in potrebuje rose milosti božje. Vir vsega odrešenja, blagoslova in pomoči pa je rojstvo včlovečenega Sinu božjega. Poslednji žarki praznika božičnega odsvitajo v praznovanju „Razglašanja Gospodovega.“ Izvolivši si ta dan za blagoslovljenje vode, hoče sv. Cerkev vir vsake milosti napolniti na vse naše žitje in bitje, ter na ta način Detetu božjemu posvetiti in darovati vse naše dejanje in nehanje.

4. Izmed nadaljnih posebnosti, po katerih se je praznik „Razglašanja Gospodovega“ odlikoval, omeniti je, da so v ta dan svoje dni napovedovali red velikonočne dobe, t. j. dan velikonočnega praznika, štiridesetdanski post, in dneve drugih premakljivih praznikov cerkvenega leta. Listi, katere so v tej zadevi nadškofje pošiljali škofom, imenovali so se „velikonočni listi.“ Ostanek tega nekdanjega običaja so „pastirski listi,“ ki jih dandanes izdajajo škofje o pričetku štiridesetdanskega posta.

Poseben običaj je na ta praznik v navadi v Rimu, v vstavu rimske Propagande. Gojenci tega vstava imajo namreč v ta praznik govore v raznoverstnih jezikih. To je nekak odmev vse hvale in slave, ki se daje Odrešeniku v tako različnih jezikih po širnem svetu.

V popraznovanje „Razglašanja Gospodovega“ spada šest nedelj, ki se zovejo po tem prazniku 1., 2. itd. po „Razglašenju Gospodovem.“ Ako zavoljo

zgodnje Velike noči ne morejo priti vse na versto, pridenejo se ostale nedeljam po Binkoštih.

Drugo nedeljo po „Razglašenju Gospodovem“ obhajamo praznik presv. Imena Jezusovega. Ta god je takorekoč središče, v katerem se stekajo vsi drugi prazniki Gospodovi; v celoti nam predločuje vse, kar nam je Jezus, in kar je za nas storil. Od kraja so združevali ta god z novoletnim praznikom. Pozneje so ga praznovali v dan 14. januarja. Papež Innocencij XIII. ga je s pismom z dne 20. decembra 1721, naprošen po cesarju Karolu VI. predstavil na drugo nedeljo po „Razglašenju Gospodovem.“ V Avstriji zadobi v osmini tega praznika popolen odpustek, kedor vredno prejme v ta namen zakrament sv. pokore in presvetega R. T., in po namenu sv. Očeta moli.

§. 9. Očiščevanje blažene Marije Device, ali Svečnica.

Cerkveni pisatelji pred 5. stoletjem o tem prazniku nič ne omenjajo. Obhajal se je pa že sredi 5. stoletja v cerkvi Jeruzalemski pod cesarjem Marcijanom, in sicer z obhodom, pri katerem so nosili sveče.¹⁾ Od todi je prešel v cerkev Antiohijsko okrog leta 526. Ko je pozneje huda kuga divjala v Carigradu, ukazal je cesar Justinijan (6. stol.), da se ima ta praznik, z imenom hipapante, t. j. srečanje, približanje, slovesno obhajati v dan 2. februvarja. Od tega časa se je razširil po vsej gerški cerkvi.

V zatočni cerkvi ga je vvedel papež Gelazij I l. 494, da bi ž njim spodrinil poganske očiščevalne svečanosti, ki so bile v Rimu običajne. Rimljanje so namreč meseca februvarja obhajali svojemu maliku Panu v čast praznik, „luperkalije“ imenovan. Imeli so pri tem praznovanju obhode s svečami in bakljami. Da bi takim običajem, ki sami na sebi niso ne poganski, ne kerščanski, ampak zgolj človeški, vdihnil kerščanskega duha, sprejel je imenovani papež enake običaje tudi za kerščanski praznik, za „Svečnico.“

¹⁾ Hergenröther, cerkv. zgod. I. str. 413.

To je bilo storiti tim lažje, ker se je praznik s takimi šegami že prej obhajal v gerški cerkvi.

Ta praznik omenja obrednik Gregorijev; natančneje pa ga popisuje Ildefonz Toledski (7. stol.), ker se je dotičnega obhoda s svečami vdeleževala ne samo duhovščina, ampak tudi ljudstvo. — V Nemčiji ga nahajamo v 8. stoletju.

Že razna imena tega praznika kažejo, da se obhaja v spomin različnim dogodbam iz življenja Jezusovega in Marijinega. Imenuje se namreč „Približanje,“ ali tudi „Darovanje Gospodovo,“ „Očiščevanje Marije Device,“ in „Svečnica.“ Gerška cerkev se je pri tem v prvi versti ozirala na darovanje Jezusovo v tempelju. Vsled Mojzesove postave je bil namreč vsak izraelski pervorojenec posvečen Bogu, odločen v duhovniško službo, in to v zahvalo, da je bil Bog pervorojenstvu izraelskemu čudovito prizanesel v Egiptu. Pozneje je bil Levijev rod izključno poklican v duhovništvo. Za to pa so se morali pervorojenci družih rodov odkupiti od duhovniške službe. To se je zgodilo 40 dni po rojstvu s tem, da je mati prišla v tempelj, ter opravila predpisano daritev. Premožnejše matere so darovale poleg gotovega zneska (pet seklov) v denarju še jagnje, ubožnejše pa po dve gerlici ali po dva goloba.

Po Mojzesovi postavi so bili pri vsaki judovski materi štirideseteri dnevi po rojstvu dečka, ali pa osemdeseteri dnevi po rojstvu deklice dnevi očiščevanja. Ko so ti dnevi potekali, smela je še le priti v svetišče, da jo je duhoven po predpisanem obredu proglasil za čisto.

Tudi Marija se je podverгла tem postavam, ne iz potrebe ali dolžnosti, ampak le iz pokorščine in ponižnosti. Sin Božji se ni imel odkupiti od duhovništva, ker je bil odločen v daritev in v najvišjega duhovnika v pravem pomenu besede. Marija, najčistejša posoda Božjega Sinú, ni potrebovala očiščevanja, ker je bila ravno po njem še bolj posvečena.

Iztočna cerkev je pri našem prazniku pred drugim jemala ozir na dogodbo z božjim Detetom; dala mu je značaj praznika Gospodovega, in ime: „Približanje Gospodovo,“ ker se je Jezus približal Simeonu, in „Darovanje Gospodovo.“

Zatočna cerkev pa se je bolj ozirala na Marijo; zato je ta praznik vverstila med Marijine, in mu dala ime „Očiščevanje Marijino.“

Ime „Svečnica“ je nastalo pozneje, in izhaja od tod, ker so v ta dan imeli obhode s svečami. V 11. stoletju so začeli v ta praznik blagoslavljeni sveče, za službo božjo potrebne. Povod, da so ta god sploh praznovali s svetili, dale so besede Simeonove, ki jih je govoril nad božjim Detetom v tempelju: „Moje oči so vidile tvoje izveličanje, katero si pripravil pred obličjem vseh narodov, luč v razsvetljenje nevernikom, in v čast Izraelu svojemu ljudstvu.“ (Luk. 2, 30—33.)

Kaj pomeni luč v cerkvenem bogočastju, o tem bomo govorili pozneje (§. 22).

Tretje poglavje.

Velikonočna doba.

§ 10. Štiridesetdanski post.

1. V cerkvenem praznovanju božične dobe skrivnostno odmeva veselo naznanilo, da je vroče zaželeni Odrešenik prišel z nebeških višin včlovečen na zemljo. Cerkevno bogočastje velikonočne dobe nam pa v prepomenljivih obredih živo predočuje, kaj vse je Sin Božji storil v naše odrešenje. — Središču te dobe, velikonočnemu prazniku, daljne predpraznovanje je štiridesetdanski post, ki se pričenja s pepelnično sredo, in traja, če odštejemo šest nedelj, ravno 40 dni.

Po cerkvenem obredu pa napoveduje začetek cerkvene velikonočne dobe že prva predpepelnicična nedelja, ki se zove v cerkvenem jeziku

septuagesima, t. j. nedelja 70 dni pred Velikonočjo. Tej nedelji sledite druga in tretja predpepelnična, ali seksagezima in kvinkvagezima, t. j. nedelja 60 in 50 dni pred Velikonočjo. Kaj pomeni vse to?

Predvelikonočni post se obhaja v kerščanstvu že od nekdanj, smelo rečemo, že od apostoljskih časov. Pričetek svoj ima v izgledu Kristusovem (Mat. 4, 2); izgled njegov pa je bil zlasti prvemu kristjanom zapoved v posnemanje. Kristus sam je že prej ravno predvelikonočno dobo zaznamoval kot postni čas. „Prišli bodo dnevi, ko jim bo ženin odvzet, in tedaj se bodo postili.“ (Luk 5, 35.)

Sicer pa nam zgodovinski dokazi spričujejo, da je ta post od nekdanj imela iztočna in zatočna cerkev. To spričuje pismo cerkvenega očeta (Ireneja) (2. stol.), ki nam ga je ohranil Evzebij. Ondi je naravnost govor o štiridesetskem postu s pristavkom, da je bil ta običaj že takrat splošno sprejet.¹⁾ — Tudi Tertulijan govori o tem postu, s prepričanjem, da izhaja od apostolov. Sv. Bazilij († 379) poroča, da se je velikonočni postni red ob njegovem času spolnjeval ravno tako, kakor v prejšnjih stoletjih.²⁾ Ob njegovem času pa je bil, kakor je dokazano, 40danski post v navadi.

Da je bil 40danski post v rabi tudi v zatočni cerkvi, spričuje poleg družih n. pr. sv. Jeronim, ki terdi, da je ta post apostoljsko izročilo.³⁾ Tudi Leon V. ga imenuje apostoljsko naredbo.⁴⁾

Kakor pa so bile razne cerkve edine v tem, da so imele 40danski post, bila je med njimi vendar razlika gledé pričetka tega posta. Nikjer se niso postili 40 dni neprenehoma. Izvzete so bile namreč ne-

¹⁾ Euseb. Hist. eccles. Lib. V. C. 24.

²⁾ Basil. homil. 30, quaest. I. de jejun.

³⁾ Hier l. c. Nos unam Quadragesimam secundum traditionem Apostolorum toto nobis orbe congruo jejunamus.

⁴⁾ Leo M. Sermo 4. de Quadrag.: Nunc sollicitius et devotius est exequendum, ut apostolica institutio quadraginta dierum impleatur.

delje. Če je postni čas obsegal šest tednov, imel je samo šest in trideset postnih dni. Po nekterih iztočnih cerkvah se tudi ob sobotah niso postili. Po drugodi velikega tedna niso vštevali v 40danski post, ker se je v ta teden zavoljo terpljenja in smerti Jezusove itak moralo postiti. Pomniti je slednjič, da več iztočnih cerkev ni praznovalo Velikenoči istočasno z zatočno cerkvijo, ampak z Judi. Tudi veliki četrtek v spomin vstanovitve presv. Rešnjega Telesa svoje dni ni bil posten dan.

Da bi se pa vendar pri vseh teh okolnostih in razlikah obdrževalo in spolnjevalo število štiridesetih postnih dni, pričeli so v dotičnih cerkvah s postom toliko prej. Segli so zavoljo tega po dnevih in tednih nazaj, proti „Razglašenju Gospodovemu.“ V rimski cerkvi so se držali šestih tednov še do 7. ali 8. stoletja, ter imeli 36 postnih dni. A postiti so se začeli že pepelnično sredo, ki se je za papeža Gregorija V. imenovala „Caput Quadragesimae.“

Na ta način so dobili 40 postnih dni. Po družih krajih pa je trajal postni čas sedem, osem, ali celó devet tednov. Nedelja šestega tedna pred Velikonočjo se je sploh imenovala kvadragezima. Vsled tega se je čisto primerno imenovala nedelja sedmega tedna kvinkvagezima, ona osmega tedna seksagezima, in ona devetega tedna septuagezima, ali slovenski: petdesetnica, šestdesetnica, in sedemdesetnica.

Da bi se v tej zadevi dosegla edinost za vso cerkev, določilo se je najberže v 8. stoletju, da se ima štiridesetdanski post povsodi začenjati pepelnično sredo, ter obsegati, izvzemši šest nedelj po 40 postnih dni. V spomin nekdanjemu običaju pa so tri prejšnje nedelje ohranile svoja prvotna imena kvinkvagezima, seksagezima in septuagezima. Čas teh treh nedelj ima biti nekaka vpeljava postnemu času. Ta vravnava štiridesetdanskega posta veljá do dandanes.

2. Notranji pomen štiridesetdanskega posta je sličen onemu adventnega posta. Postni čas je čas

pripravljanja, da vredno v duhu sv. cerkve obhajamo praznik odrešenja in vstajenja, praznik zmage o Veliki noči. Odrešenja, doveršenega po Kristusu, nam se je storiti deležnim. Zmaga Kristusova nad grehom in peklom ima biti tudi naša zmaga. Zmago Kristusovo bomo slavili vredno, ako postanemo s pomočjo te zmage zmagovalci nad lastnimi grehi, nad lastno dušno smertjo. S Kristusom naj tudi mi vstanemo iz groba lastnih grehov v novo življenje — ta opomin se odzivlje iz vseh oblik cerkvenega bogoslužja v velikonočni dobi. Kaj je nam samim v ta namen storiti, to nam pa oznanjuje štiridesetdanski post. Ta čas je čas pokore, premagovanja in zadoščevanja. Duh spokorni odsvita tudi iz cerkvenih obredov v postu običajnih.

3. Že v nedeljo sedemdesetnico se obleče cerkev v spokorno oblačilo višnjeve barve. V tako imenovani ferijalni maši izostane slavospev „Gloria“, veseli klic „Aleluja“, v oficiju „Te Deum.“ Mašni listi in evangeliji treh nedelj pred pepelnico nam postni čas predstavljajo kot čas resnega boja zoper počutna poželenja, obetajoč istemu venec zmage ter plačilo v nebesih. Da pa bodo človeški napor v boju zoper razne posvetne nevarnosti zaslužljivi, mora jih prešinevati ljubezen. V evangeliju kvinkvagezime se napoveduje že terpljenje Kristusovo, ki je središče vsemu postnemu praznovanju.

Podobe svetnikov po oltarjih so nekdam že v pričetku postnega časa zakrivali, in je bila le podoba Križanega izpostavljena v resno premišljevanje. Pozornost vernikov na terpljenje Kristusovo obrača tudi cerkev s pobožnimi vajami, ki se imajo v postu, n. pr. križev pot, postne pridige. Beremo že o sv. Krizostomu, da je v postu pridigoval vsak dan.

Spokornostni značaj postnega časa razodevajo tudi cerkvene zapovedi. Vsak dan, izjemši nedelje, je zapovedan posten dan. Cerkev tudi prepoveduje očitne, šumeče in hrupne veselice, vzlasti ženitovanja. Tako zapoved je izdal cerkveni zbor Laodicejski

v 4. stoletju. Ravno ta zbor je bil ukazal, da se smé sv. maša v postnem času brati le dvakrat v tednu, in sicer v soboto in nedeljo. Vse druge dni v tednu pa so se verniki zbirali v cerkvi, in prejemale sveto Obhajilo. To opravilo so imenovali „prejposvečeno mašo,“ ker so bile hostije v ta namen že prejšnjo nedeljo posvečene. Vendar ta ukaz v zatočni cerkvi ni prišel v veljavo, in taka maša je tu v navadi le veliki petek. — Tudi post je bil nekdanj veliko strožji, nego je dandanes. Spremenjene časovne razmere zahtevajo olajšav, ki jih sv. cerkev tudi v resnici dovoljuje.

§ II. Pepelnična sredo.

1. S pepelnično sredo se prične pravi štiridesedanski post. Ime „pepelnična sredo“ ali „pepelnica“ je od tod, ker se v ta dan verniki z blagoslovljenim pepelom na čelu zaznamujejo. Ta običaj ima svoj pričetek v cerkvenem obredu, po katerem so nekdanj grešnikom nalagali očitno pokoro, in jim pri tem večkrat sipali pepel na glavo. Do 5. stoletja je bilo sploh zapovedano, očitnim grešnikom nalagati tudi očitno pokoro. V versto očitnih spokornikov so take grešnike sprejemali pepelnično sredo. V ta namen so se grešniki zbrali v slabotni obleki, bosonogi in s poklonjeno glavo v cerkvi pred škofom. Naznanila se jim je pokora, in škof je spokornikom, pokleknivšim na tla, vsipal pepela na glavo govoreč: „Pomni človek, da si pepel, in se boš zopet v pepel povernil; delaj pokoro, da prejmeš večno življenje.“ Na to so vsi pokleknili, in molili za spokornike, proseč Boga za nje spokornega duha in usmiljenja. Škof jih je potem peljal iz cerkve. Pred cerkvenimi vrati jih je nagovoril z besedami: „Glejte, danes ste zavoljo svojih grehov spred praga matere cerkve odpravljeni, kakor je bil prvi človek Adam zavoljo svojega prestopka pregnan iz raja.“ Škof jih je v nadaljnjem svojem govoru opominjal, ne obupati, ampak zanašati se na usmiljenje božje, ter s postom, molitvijo

in milošnjo delati za grehe pokoro. Obetajoč, da jih bo veliki čertek zopet sprejel v sveto cerkev; svaril jih je, do tega časa ne prikazati se v cerkev.

Takim spokornikom nekaj v tolažbo, nekaj iz ponižnosti, pridruževali so se prostovoljno tudi drugi verniki, in oblečeni v spokorno obleko prosili pepeljenja. Ta prvotno prostovoljni običaj je pozneje postal postava. V 12. in 13. stoletju je prišel ta običaj v splošno navado.

Kaj pomeni pepeljenje?

2. Pepel je podoba minljivosti vseh zemeljskih stvari, ter spominja človeka vzlasti na smert. Z mislijo na smert pa je tesno združena misel na pokoro; pepel je tedaj tudi podoba pokore. Tak pomen je imelo pepeljenje tudi v stari zavezi. (Prim. Job, 42, 6. Jozve 7, 6. Jerem. 25, 35. Jona 3, 6.) Zato tudi mašnik moli, pepel blagoslovljaje, da bi Bog pepeljencem dodelil spokornega duha, odpuščenje grehov in večno življenje.

Pepeljenje pa ima tudi tolažilno, veselo stran. Pepel, po livadah potrošen, pospešuje rast, in podaja rastlinam kali in snovi za novo, krepko življenje. Pepeljenje nas tedaj ima tudi navdajati s sladkim upanjem, da bo naše, po smerti v prah zdrobljeno telo, nekdanj vstalo v novo, častitljivo življenje.

Ker je postni čas po vsem svojem obrednem praznovanju čas pokore, začenja se prav primerno s pepeljenjem.

3. Naj pri tej priliki omenimo štirideset-urine pobožnosti, ki je tik pred pepelnično sredo v mnogih krajih v navadi. Namen tej pobožnosti je, dati Bogu neko zadoščenje za pregrehe, ki se po svetu godé ravno pred začetkom postnega časa, s pred-pustnimi veselici in burkami.

Predpustne norosti so poganska zapuščina. Rimljanje so po vzgledu Gerkov in Egipčanov obhajali svoje „bakanalijske“ in sicer dvakrat v letu, zadnji dan meseca februarja, in v dan 9. avgusta. S svojim praznovanjem so slavili malika vinstva, B a k a. Možtvo

in ženstvo je hodilo okrog našemljeno; život jim so pokrivalo jelenove kože, glave so si ovijali z beršlinom Kričaje in razgrajaje so nekateri jahali osle, drugi vodili kozle. Na palicah, z beršlinom in tersjem ovenčanih, nosili so nesramne podobe, spremljani po godcih. Nesramne pesmi prepevaje, pojedali so in popivali okrog.

Tudi med kristjani so se bile vrinile take razuzdanosti, vzlasti po Italiji. Sicer so nekateri v tem iskali tudi necega odškodovanja za zderžanje, ki jim ga je nalagal nastopajoči post.

Da bi se take samopašnosti zabranjevale in omejevale, ukazovali so nekateri škofje ravno one dni pobožne vaje, n. pr. Karol Baromej (16. stol.). Sv. Filip Nerij je pričel v isti namen v Rimu pobožne obhode po sedmerih cerkvah. Papež Benedikt XIV. je podelil po svoji državi odpustek vsem, ki so te dni obiskali katero izmed sedmerih cerkev, čisto se spovedali in vredno prejeli sv. Obhajilo. Klemen XIV je v pismu z dne 23. januarja 1765 to podelitev raztegnil na vso cerkev.

§. 12. Praznik svetega Jožefa.

Na postni čas zadene praznik sv. Jožefa, ženina Marije Device, ki se obhaja 19. marcija. Ta praznik se obhaja v katoliški cerkvi že dolgo, akoravno se ne prišteva najstarejšim njenim praznikom, Podoba sv. Jožefa se nahaja že na marmornatih kerstah kristjanov iz 4. in 5. stoletja. V zaznamu svetnikov (martirologiju) zatočne cerkve iz 9. stoletja se nahaja tudi ime sv. Jožefa, in Gerki so že takrat obhajali v nedeljo pred Božičem spomin sv. Jožefa in vseh svetnikov stare zaveze. V 14. in 15. stoletju je obhajalo več redov zatočne cerkve god sv. Jožefa v cerkvenih molitvah (oficiju). Papeži Sikst IV., Inocencij VIII. (15. stol.), in Klemen IX. (17. stol.) so določili spominu sv. Jožefa dan 19. marcija. Papež Pij V. (16. stol.) je predelal urine molitve tega godú. Papež Gregor XV.

je slednjič ta praznik z ukazom z dne 8. maja 1621 povzdignil v zapovedani praznik, in že poprej ome njeni zaznam zapovedanih praznikov papeža Urbana VIII. našteva tudi praznik sv. Jožefa.

Od leta 1736 se praznik „varstva sv. Jožefa“ obhaja v nekterih deželah tretjo nedeljo po Veliki noči, kar se tudi na Kranjskem godi. — Papež Pij IX. je s pismom z dne 8. decembra 1870 svetega Jožefa proglasil za varha vesoljne katoliške cerkve, kakor ga je že pred njim papež Benedikt IX. (11. stol.) odlikoval z naslovom očak, ter ga v litanijah vverstil med očake. — Več kronovin avstrijskega cesarstva si je izvolilo sv. Jožefa deželnega varha, med njimi tudi bivša Ilirija.

Sv. Jožef — ženin Marije Device in rednik Jezusov — to je zgodovinska ter biblična podlaga temu prazniku, ki sicer nima posebnega obreda.

§. 13. Oznanjenje Marije Device.

Dne 25. marcija, ki zadene navadno v postni čas, obhajamo praznik „oznanjenja Marije Device.“ Svoje dni so ta praznik imenovali tudi „spočetje Kristusovo.“ Postavili so v spomin temu dogodku ravno dan 25. marcija v soglasju z dnevom božičnega praznika. — Ako zadene praznik „oznanjenja Marijinega“ na veliki petek ali veliko soboto, preloži se njegovo cerkveno praznovanje na ponedeljek po beli nedelji. — Cerkvni zbor v Toledi v 7. stoletju je bil ukrenil, da se ima ta praznik nastaviti na dan 18. decembra, in sicer radi tega, da se ogne velikega tedna — tedna žalovanja. V cerkvi Milanski so ga praznovali četrto nedeljo v adventu. Cerkvni zbor Tuluški l. 1229 pa ga imenuje v dan 25. marcija. Naposled je splošno obveljal običaj cerkve rimske, kakor veljá še dandanes.

Pričetek svoj ima ta praznik v iztočni cerkvi, ki ga je začela obhajati beržkone v 4. stoletju. V zatočni cerkvi govori o njem najpervo obrednik Gre-

gorijev. Začeli so ga obhajati že zelo zgodaj; saj ima svetopisemsko podlago. (Luk 1, 26—38).

Mašne molitve tega dne se ozirajo na dogodek, ki je duša vsemu kerščanstvu, na včlovečenje Sinu božjega v Mariji.

V tesni zvezi s tem praznikom je god, ki ga cerkev le notranje obhaja prejšnji dan, namreč god nadangela Gabriela, ki je bil Mariji naznanil, da je izvoljena Sinu božjemu za mater.

§. 14. Tiha nedelja.

Peta nedelja v postu se imenuje v cerkvenem jeziku „nedelja terpljenja,“ v Slovencih pa ji pravijo „tiha nedelja.“ Nemci jej reko „černa nedelja,“ sem ter tje pa tudi „tiha nedelja.“ S to nedeljo se začena prav za prav premišljevanje o terpljenju Kristusovem. Za to želi cerkev, da se verniki vzlasti od tega časa naprej ogibljejo vsega hrupnega življenja, bolj za-se živé, in v tihotnem življenju premišlujejo terpljenje svojega Odrešenika. Tudi evangeljski oddelki, ki so odbrani za tiho nedeljo in naslednje dni (ponedeljek, torek, petek in soboto) govoré o nekem skrivanju, iskanju, o skrivnem potovanju Jezusovem, o tihem govorjenju ljudi o Jezusu itd.

V soglasju s tem notranjim pomenom „tihe nedelje“ izražuje tudi njen obred žalovanje in spokornost. Sveta razpela se v soboto pred tiho nedeljo zakrijejo z vijoličastimi zagrinjali, in ostanejo zakrita do vstajenja. Svoje dni so zakrivali tudi podobe svetnikov. Iz bogočastja izginejo zadnja znamenja veselja: rek „Gloria Patri“ itd., psalm „Judica“ v stopnji molitvi ferijalne maše. V oficiju poglavja, verstice, odpevi in himne spominjajo na terpljenje Jezusa Kristusa.

Z zakritjem sv. razpél razodeva cerkev svoje globoko žalovanje zavoljo terpljenja Kristusovega. Vtopljen v neizmerno morje bolečin božjega Odrešenika ne more ga tako rekoč gledati terpečega.

Terpljenje njegovo se da pač premišljevati, a nikdar zadosti ne vpodobiti. Za to umakne cerkev nam spred oči podobo Kristusa terpečega, ker je tudi on sam v terpljenju svojo božjo natoro nekako zakril. — Čestilni reki odpadejo, ker hoče cerkev Kristusa kazati nam le zaničevanega, ponižanega.

§. 15. Marija sedem žalosti.

V petek pred cvetno nedeljo se obhaja nezapovedani praznik „Marije sedem žalosti,“ v spomin bridkosti, ki jih je preterpela stoječ pod križem. Pričetek svoj ima ta praznik v 15. stoletju. Leta 1413 ga je namreč postavil cerkveni zbor Kolonski pod škofom Teodorikom, da bi nasprotoval husitom, ki so svete podobe Kristusove in Marijine zasramovali. Papež Sikst IV. (1471—1484) je ukazal za ta god posebni mašni obrazec, in papež Benedikt XIII. je ta praznik s pismom z dne 22. avgusta 1727 zapovedal za vso cerkev.

Ime „sedem žalosti“ je praznik menda dobil po sedmerih vstanoviteljih reda servitov, ki so vdani premišljevanju terpljenja Marijinega, razločevali sedem bridkosti v njenem življenju. Te so: 1.) Pri prerokovanju Simeonovem; 2.) pri begu v Egipt; 3.) pri tridnevnem iskanju 12letnega Jezusa; 4.) pri pogledu na Kristusa, križ nosečega; 5.) pri križanju Jezusovem; 6.) pri snemanju s križa, in 7.) pri vgrobpoloženju.

Obred tega praznika se odlikuje po himni: „Stabat Mater dolorosa,“ ki jo je zložil frančiškan Jakob de Benedictis, ali Jakoponski, † 1306.

§. 16. Cvetna nedelja.

Šesta nedelja v postu se imenuje „cvetna nedelja,“ ali v cerkvenem jeziku „nedelja oljk.“ Dali so ji še druga imena, n. pr. „nedelja hosana,“ „nedelja odpuščanja,“ „nedelja prosečih,“ „nedelja umivanja glav.“ Gerki so ji rekli tudi „Lazarjeva nedelja,“ ker so prejšnji dan obhajali spomin Lazarja, v življenje

obujenega. Ime „cvetna nedelja“ = „Pascha floridum“, „Dominica florum“ izhaja od tod, ker so Jezusu na čast v Jeruzalemu s palmovimi vejami sipali tudi cvetje. „Nedelja oljk“ se imenuje, ker se v ta dan blagoslavljaajo oljke. „Nedelja odpuščanja“ se je imenovala, ker so nekda v ta dan oznanjevali, da se bode veliki četrtek očitnim spokornikom podelilo odpuščanje grehov. Ime „nedelja prosečih“ spominja na to, da so nekda kerščenci v ta dan prosili podelitve kersta, in se jim je razlagala apostoljska vera. Izraz „umivanje glav“ pa je od tod, ker so nekda to nedeljo kerščence umivali, da so imeli pri maziljenju o prejemu sv. kersta snažne glave.

Kda so začeli pervikrat praznovati cvetno nedeljo, ni znano; gotovo pa je, da so jo obhajali že v kerščanski starodavnosti, in sicer v iztočni cerkvi prej, nego v zatočni. Že sv. Efrem Siriski in sv. Jeronim (4. stol.) imenujeta to nedeljo „posebno slovesen dan“. V zatočni govori Beda Častitljivi (7. stol.) prvi o tem prazniku. Za cesarja Karola Velikega so to nedeljo sploh praznovali po sedanjem obredu.

Zgodovinska podlaga temu prazniku je zadnji slovesni prihod Jezusov v mesto Jeruzalemsko. Prišel je vanj, dopolnit delo odrešenja. Jeruzalemljanje so ga sprejeli slovesno, prišli mu naproti s palmovimi vejami v rokah, razgrinjaje po potu obleko svojo, ter pozdravljaje ga z radostnimi klici: „Hosana Sinu Davidovemu! Češčen bodi, ki pride v imenu Gospodovem.“

Obredno praznovanje cvetne nedelje ima tri dele: Blagoslavljanje oljk, obhod in mašo s pasijonom (branjem terpljenja Kristusovega). Blagoslavljaajo oljke, moli mašnik, naj bi bile oljke v varstvo dušno in telesno vsem, ki jih prejmejo. Kakor so se bili Jeruzalemljanje ovenčali s palmovimi vejicami, naj bi se verniki odičili z dobrimi deli, da bi zadobili, premagavši sovražnike izveličanja, usmiljenje božje.

Slovesen obhod krog cerkve spominja na častitljiv sprejem, katerega so bili Jeruzalemci pripravili Je-

zusu. Takratni spreved je bil veselega, zmagovitega značaja; za to se nosijo pri današnjem obhodu oljke v rokah, in se razlega veselo petje. Predno se spreved poverne v cerkev, zapró se cerkvena vrata, in odpoje se ginljivi slavospév „Gloria, laus et honor.“ Ta slavospév je menda zložil Teodulf, škof Orleanski. Bil je obdolžen, da se je vdeležil neke zarote zoper kralja Ljudovika Svetega, in je bil radi tega obsojen v ječo. V ječi je zložil slavospév „Gloria, laus et honor.“ Ko je šel kralj cvetno nedeljo s sprevedom mimo škofa-jetnika, dal je ta svoj slavospév zapeti po nekih dečkih. To petje je kralja ginilo tako, da je dal škofu prostost. Po prizadevanju kraljevem se je potem ta slavospév privzél v cerkveni obred cvetne nedelje.

Po odpetem slavospévu poterka križonosec trikrat s križem na cerkvena vrata; vrata se potem odpró, in spreved se vrne v cerkev. Trikratno terkanje s križem pomeni, da nam je Jezus s svojim terpljenjem nebesa pridobil in odperl.

Na to se prične slovesna sv. maša s „pasijonom.“ Že cerkveni zbor Laodicejski (4. stol.) je ukazoval, da se ima veliki teden ljudstvu prebirati zgodovina o terpljenju Kristusovem. To navado je priporočal sv. Krizostom, in nekateri celó terdijo, da ta naredba izhaja že od papeža Aleksandra I. v 2. stoletju. Ta običaj se je ohranil do dandanes. Namesto navadnega evangelija se bere ali poje pri sv. maši že cvetno nedeljo popis terpljenja Kristusovega. Nekdaj so ta dan brali „pasijon“ le pri slovesni sv. maši; od 15. stoletja se bere tudi pri tihih mašah, in sicer cvetno nedeljo po sv. Mateju, veliki torek po sv. Marku, veliko sredo po sv. Lukežu in veliki petek po sv. Janezu. Po ambrozijskem in mozaabiškem obredoslovju se je „pasijon“ imel brati le veliki četrtek, po gališkem pa veliki petek.

Pasijon se bere po nekem posebnem obredu. Pri slovesni veliki maši mašnik dijakonu ne dá blagoslova, ker se v pasijonu bere, kako je vir blago-

slova umerl; gorečih sveč ni zraven, ker luč sveta umira. Pozdrav: „Bog z vami!“ se ne govori, v spomin izdajalskega pozdrava Judeža Iškarijota. Pri sklepu se ne reče: „Slava Tebi, Kriste!“ ker je Izveličar v zaničevanju in terpljenju. Pri besedah „in je dušo izdihnil“ pokleknejo vsi, in molijo nekoliko trenutkov neizmerno veliko ljubezen Izveličarjevo.

§. 17. Veliki teden.

S cvetno nedeljo se pričinja „veliki teden,“ ki ima to ime že od 4. stoletja. Sv. Krizostom¹⁾ razlaga to poimenovanje tako, da „veliki“ se imenuje ta teden zavoljo tega, ker smo v njem prejeli neizrekljivo velike dobrote. „V tem tednu,“ piše nadalje, „je bila dolga vojska končana, smert premagana, prekletstvo odpravljeno, krutost satanova uničena, dela njegova razdejana, sprava med Bogom in človekom dognana. Nebesa so se človeku odperla, angeli se mu približali... Kralj miru je storil mir v nebesih in na zemlji. Ta teden imenujemo veliki teden, ker nam je Bog podaril toliko obilnost blagodarov.“ Veliki teden je v resnici „spravni teden;“ kajti v tem tednu se je Jagnje Božje darovalo, da zadosti pravici božji, razžaljeni po grehu, in pridobi človeku zopet milost ter pravico do večnega življenja. Zato se imenuje ta teden tudi teden „terpljenja,“ „žalovanja,“ „pomiloščenja,“ „sveti teden.“ Tak duh prešinja tudi cerkvene obrede velikega tedna. Iz vseh cerkvenih opravil tega tedna veje duh sprave in prenovljenja. Predočevaje nam svete dogodke, polne tolažbe in upanja, izbuja v nas sv. cerkev po skrivnostnih običajih svojih čutila hvaležnosti in goreče ljubezni do Njega, ki je ta teden za nas terpel in umerl. Sočutni materi enako opravlja sv. cerkev velikotedensko službo božjo takorekoč solznih oči, v žalni obleki. Sveti strah, stermentje, hvaležnost, povračevalna ljubezen — to odseva iz veličastnih ve-

¹⁾ Homil. 30. in Genes.

likotedenskih obredov vernikom v poduk in spodbudo. Vzlasti se odlikujejo s posebnim obrednim praznovanjem zadnji trije dnevi velikega tedna, in o tem hočemo več spregovoriti.

§. 18. Veliki četrtek, ali „Večerja Gospodova.“

Ne dá se sicer z neoveržljivimi dokazi spričati, da bi se bil ta dan slovesno praznoval že v apostolskih časih, kakor menijo nekteri; vendar ni dvomiti, da so že takrat obhajali spomin na preveseli dogodek velikega četrtega. V najstarejših časih so sploh prikrivali nauk o sv. obhajilu, ter o zakramentu presv. Rešnjega Telesa sploh; zavoljo tega je bilo bolj tajno tudi praznovanje dne, ko je bil ta zakrament postavljen. Vendar mora biti praznovanje velikega četrtega že zelo staro. Sv. Remigij¹⁾ (5. stol.) poroča v tej zadevi: „V četrtek pred Velikonočjo so se shajali vsako leto vsi kristjanje v cerkev. Odličnjaki, mogotci in bogatinci so dali prinesiti ali so sami prinesli kruha in vina, ter so izročili duhovniku, da naj to posveti v telo in kri Gospodovo.“ Cerkveni zbor Laodicejski²⁾ je odpravil v ta dan post, in s tem dokazuje, da se je veliki četrtek obhajal kot praznik.

Ravno tako uči tretji cerkveni zbor v Kartagi³⁾ l. 397, ki ukazuje, da se ima sv. obhajilo praznovati tešče, izvzemši obletni dan, ko se obhaja večerja Gospodova. Ta obletnica „večerje Gospodove“ je veliki četrtek. Praznovanje tega dne omenja nadalje sv. Avguštin v pismu na Januvarija.⁴⁾ — Cerkveni zbor v Bragi⁵⁾ v Portugaliji

¹⁾ Remig. explanat. in c. 11 ad Corinth.

²⁾ Can. 50.

³⁾ Can. 23. Sacramenta altaris non nisi a jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo coena Domini celebratur.

⁴⁾ Aug. ep. 118. ad Januar: Istum autem diem potius ad hoc electum, quo coena Domini anniversarie celebratur.

⁵⁾ C. 16.

z leta 563 imenuje v svojih sklepih veliki četrtek naravnost prazničen dan, in zapoveduje nasproti krivoverskim priscilijanistom tudi v ta dan post. — Da se je ta dan v 6. stoletju praznoval tudi na Francoskem, pričajo govori sv. Avita in Eligija, ki sta jih imela v ta dan. — Da so obhajali ta praznik tudi v rimski cerkvi, razvidi se iz starih obrednikov, ki povedó, da so v ta dan brali po tri, tudi po štiri sv. maše.¹⁾

Zgodovinska podlaga praznovanju velikega čertka je 1) zadnja večerja Jezusova, pri kateri je postavil zakrament presv. Rešnjega Telesa, in 2) vjetje Jezusovo v isti noči. Pervi dogodek je veselega, drugi žalostnega značaja. Takošen je tudi cerkveni obred tega dne.

Verniki so nekdam noči pred tremi zadnjimi dnevi velikega tedna prebedjevali. Še v 9. stoletju se je pričejala služba božja o polnoči. V 10. stoletju so pričetek službe božje nastavili na 8. uro zvečer, v 14. stoletju še na prejšnji čas, in polagoma je prišlo do sedanjega običaja. Bilo je namreč dovoljeno, da se smé oficij (zgodnjice in hvalnice) teh dni opravi že prejšnji dan. V tej zadevi piše papež Benedikt²⁾ XIV. „Pred več stoletji so po vzgledu rimske cerkve vvedli običaj, zgodnjice (treh zadnjih dni) pevat po kosilu (post prandium).“

Po noči so prižgali vse luči v cerkvi. Na koncu vsakega psalma se je po jedna luč ugasnila, pričenshi na desni strani. Pred himno „Benedictus“ so odpravljali vse poslušavce iz cerkve, in srednjo svečo, še gorečo, snel je strežnik in skril, da je tema zagrnila vso cerkev. V tmuni so molili „omenjeno himno ter naslednje molitve. Po končanih molitvah je prednik udaril s paličico ob stol v koru, in dal s tem strežniku znamenje, da je zopet prinesel neugašeno svečo. — V četrtek na vse zgodaj so začeli brati svete

¹⁾ Marten. de antiqu. eccles. discipl.

²⁾ De festis P. I. §, 119. p. 49.

maše, in sicer prvo, sprejemaje očitne spokornike v cerkveno občinstvo; drugo, posvečevaje sv. olje; tretjo, podeljevaje sv. obhajilo.

Po današnjem običaju se opravljajo urine molitve na večer pred slehernim treh zadnjih dni. Psalmi in berila se ozirajo na terpljenje Kristusovo. V tužnem glasu se razlegajo žalostinke Jeremijeve, v katerih prerok objokuje razdejanje mesta Jeruzalemskega, še bolj pa pregrehe, ki so propad provzročile. Običajna slavilka: „čast bodi Bogu“ itd., poglavja, slavospevi, blagoslovila v oficiju odpadejo. Vsa pozornost velja le premišljevanju terpljenja Kristusovega, in pa hudobij človeškega rodú. Blesk božje nature je v Kristusu med terpljenjem takorekoč otemnel, presveta Trojica se nekako skrila.

Pred oltarjem gorí na trivogelniku 13 (15) sveč. Ob sklepu vsacega psalma se jedna vgasne, da poslednjič samo še zgornja, bela gori. Med himno „Benedictus“ se ugasnejo tudi šestere sveče na oltarju. Pri sklepu se vzame bela sveča s trivogelnika, in se goreča skrije na epistelskeji strani za oltar. Z ropotom pred cerkvijo se to opravilo konča.

Dvanajstere sveče na trivogelniku pomenijo 12 apostolov, zgornja bela pa Kristusa. Počasno ugaševanje spominja na to, da so apostoli Kristusa o njegovem terpljenju polagoma zapustili. Bela sveča se ne ugasne, ampak se goreča skrije za oltar za nekoliko trenutkov, ter se zopet pokaže. To pomeni, da je s smertjo Kristusovo Luč nebeška sicer ugasnila, šla v predpekel, pa je z vstajenjem Kristusovim zopet zasvetila.

Pozdrav: „Bog z vami,“ pri sklepni molitvi izostane, ker je ta čas Judež s pozdravom izdal Gospoda. Ista molitev se odmoli klečé in na tiho v znamenje, da je bojazen in strah pretresal apostole, ko je bil Kristus izdan sovražnikom. — Ropot ob sklepu molitev spominja na čudeže v naravi, ki so se godili ob smerti Kristusovi.

§. 19. Nadaljevanje.

Druga bogoslužna opravila velikega četrtega so:
1.) sv. maša; 2.) prenešenje presv. Rešnjega Telesa;
3.) odkritje oltarjev; 4.) umivanje nóg; 5.) posvečevanje sv. olja.

Vsled ukaza kongregacije obredov z dne 27. septembra 1608, in na povelje papeža Klemen a XI. z dne 15. marcija 1712, se ima v vsaki cerkvi brati le ena sv. maša; ostali duhovni iste cerkve pa imajo prejeti sv. obhajilo. Poslednje je bilo nekda s kaznijo zapovedano.¹⁾ Šv. maša se bere v beli opravi, in vse njene molitve se ozirajo na veseli dogodek, da je bil Kristus ta dan postavil daritev sv. maše. Radovaje se tega spomenika Ljubezni velewa sv. cerkev, da se „glorija“ slovesno zapoje med veselim zvonjenjem in radostnim spremljevanjem z orgljami. Zdajci pa se poverne spomin na žalosten dogodek vjetja Kristusovega; za to po „gloriji“ zvonovi do velike sobote utihnejo, in orglje umolknejo. Z lesenim klepetcem se verniki opozarjajo na imenitnejše dele službe božje. Sveta, pretresljiva tihota vlada v svetišču, spominjajoč na križano Ljubezen, ki je v noči tega dne okusila britki kelih terpljenja.

Pri sv. maši posveti duhovnik tri hostije; ena se zavžije, ostali dve pa se shranite v stranskem oltarji, ter ste odmenjeni ena za „vgrobpoloženje,“ druga za „mašo predposvečeno“ velikega petka.

Pri Gerkih se v ta dan posveté hostije za bolnike, kolikor jih potrebujejo v celem letu. — Po končani sv. maši se presv. Rešnje Telo med pevanjem himne: „Pange lingua“ prenese v stranski oltar. To prenešenje pomeni pot Kristusovo po zadnji večerji na Oljsko goro.

Ko so se pred oltarjem, kjer se je shranilo Presveto, opravile večernice, prične se odkrivanje oltarjev, t. j. odvzame se jim ves kinč, pertovi,

¹⁾ Liturg. Fluck, II. d. str. 670.

cvetlice itd. Le sv. razpelo, s pertičem zagernjeno, in pa nekoliko praznih svečnikov ostane na njih. Ta običaj poznajo že najstarejši obredniki. O njem govori tudi Izidor Sevilski in sv. Eligij v 7. stoletju. Nekdaj so oltarje po vsaki sveti maši odgrinjali, ter jih umivali z vodo, z vinom zmešano. Na veliki čertek pomeni ta običaj, da je bil Kristus v svojem terpljenju od vseh zapuščen, in oropan celó svoje obleke. Na to spominja 21. psalm, ki ga duhovnik moli pri tem opravilu.

Umivanje nog na ta dan je bilo po nekterih cerkvah v navadi že v 4. stoletju, in ima biblično podlago. Pri zadnji večerji je namreč Kristus umival noge svojim apostolom. (Jan. 13, 4. i. d.). Cerkveni zbor Toledski (l. 694) zapoveduje duhovnikom s kaznijo, da imajo spolnjevati ta običaj.¹⁾

O pomenu tega opravila se javi sv. Bernard: „Iz treh vzrokov je umival Jezus svojim učencem noge. Hotel jim je dati dokaz svoje ljubezni, vzgled svoje ponižnosti, poduk o potrebi notranjega očiščevanja.“

Posnemaje vzgled svojega najvišjega Gospoda, umivajo papež na veliki čertek noge trinajsterim ubogim duhovnikom, škofje pa dvanajsterim ubožcem. Tudi nekteri kerščanski vladarji, n. pr. cesar Avstrijski, izveršujejo to opravilo nad 12 ubožci.

V škofijskih cerkvah posvečujejo v ta dan tudi sveto olje, t. j. olje bolniško, sv. krizmo, in kerstno.

Sv. Bazilij terdi, da izhaja ta običaj iz časov apostolskih. O posvečevanju sv. olja v ta dan govori že cerkveni zbori v Kartagi l. 398. Poznajo ga tudi nasjtarejši obredniki. Pri Gerkih se v ta dan posvečuje le sv. krizma; drugo olje pa sproti, ko se rabi. Pravico, posvečevati sveto krizmo, ima pri Gerkih za vso gerško cerkev le patrijarh carjigraški. Olje bolniško in kerstno pa smé posvečevati vsak duhoven, ki kerščuje, ali deli zakrament poslednjega olja. V

¹⁾ Conc. Tolet. XVII. c. 3.

rimski cerkvi imajo samo škofje pravico posvečevati vse trojno sv. olje; mašniki bi smeli to storiti le s posebnim pooblaščenjem papeževim.

Vzrok, da so ravno veliki četrtek odločili za to cerkveno opravilo, utegne biti v tem, ker je Kristus v ta dan postavil zakrament mašnikovega posvečevanja, ki je vir raznih milosti. Olje pa nam simbolično poočituje razne milosti, ki nam jih Bog deli po mašnikih — delivcih skrivnosti božjih.

Posvečevanje olja se verši med sv. mašo po molitvi: „nobis quoque peccatoribus.“ Škofu streže pri tem opravilu 12 mašnikov, 7 dijakonov, in 7 poddjakonov. Število mašnikov se smé skerčiti na pet.

To obilno prisustvovanje izvira še iz onih časov, ko so morali duhovni z dežele osebno priti po sv. olje.

Nekdaj so v ta dan v cerkveno občinstvo po jako ganljivem obredu sprejemali očitne spokornike.¹⁾

§. 20. Veliki petek.

Od nekdanj se je veliki petek v katoliški cerkvi praznoval kot dan najglobokejše žalosti; ta dan je namreč dan smerti Gospodove. Cerkev žaluje radi britke smerti svojega ženina in zavoljo greha, ki je bil kriv smerti njegove.

Obred velikega petka je starodaven; v rabi je bil že v 5. stoletju, in je imel predstavljati vgrobpoloženje Kristusovo. Apostolska določila označujejo ta dan z besedami: „Ta dan (veliki petek) je dan žalovanja, ne svetkovanja; postite se toraj do pravega ponočnega petelinovega petja (t. j. do pričetka prihodnjega dne). Kajti Gospod govori: Ko jim bo ženin odvet, postili se bodo.“²⁾ Nekdaj so se kristjanje v ta dan res strogo postili oh kruhu in vodi do večera. V cerkvi so pričenjali molitve o polnoči. Dandanes se pričenjajo že prejšnji dan, in sicer po

¹⁾ Gl. Fluck, Liturg. II. d. str. 680 i. d.

²⁾ Knjig. V. pogl. 18.

istem obredu, kakor za veliki čertek, v sredo popoldne.

Nadaljna bogoslužna opravila velikega petka so: 1.) sveta berila; 2.) slovesne prošnje; 3.) počestčevanje križa; 4.) maša predposvečena; 5.) vgrobpoloženje.

1. Smertna tihota vlada v cerkvi, ko se pričenjajo sveta opravila. Nijedna sveča na oltarju ne gori, večna luč je ugašena, zvonovi molče, petja ni, okna na pol zagernjena, tabernakelj prazen, odpert. Duhovni pristopijo k oltarju v črni opravi. Na spodnji stopinji popadajo na obraz, in se nekoliko trenutkov pomudé, moleč neskončno ljubezen Križanega. Pristopivši na epistelsko stran oltarja, bere duhoven odstavek iz preroka Ozeja (6, 1—6.), na to odlomek iz II. bukev Mojzesovih (12, 1—11), in po tem popis terpljenja Kristusovega po sv. Janezu. Berilo iz preroka Ozeja napoveduje terpljenje Odrešenikovo. Berilo iz II. bukev Mojzesovih popisuje judovsko šego o pripravljanju velikonočnega jagnjeta. Napovedovani in po judovskem velikonočnem jagnjetu predpodobljevani Odrešenik je Kristus; nad njim so se spolnile staroveške mesijske prerokbe in predpodobe. Kako? pripoveduje pasijon sv. Janeza.

2. Po končanih berilih, ki se pečajo s premišljevanjem daritve Jezusove, prosi cerkev, da bi se vsi ljudje vdeležili njenega sadu. Prošnje sledé v tem le redu: 1.) za cerkev, da bi se razširila po vsem svetu, ter sprejela v svoje naročje vse ljudi; 2.) za vidnega poglavarja sv. cerkve, za vladajočega papeža; 3.) za škofe, mašnike, diakone, poddiakone in za vse ljudstvo Božje; 4.) za državnega poglavarja, za cesarja; 5.) za kerščenike; 6.) za vse nadložne in terpeče; 7.) za krivoverce in razkolnike, da bi se povrnili v cerkveno edinost; 8.) za jude, da bi jim bilo dano spoznati Jezusa Kristusa; 9.) za neverce, da bi se malikovanju odpovedali, in se združili s sv. cerkvijo. Za vse je Jezus prelil ta dan svojo Rešnjo kri; vsi naj bi bili deležni njegovega odrešenja.

Gledé oblik teh prošenj je opomniti, da se sleherna prične s klicem: „Molimo;“ dijakon na to zakliče: „Pokleknimo!“ in poddijakon odgovori: „Vstani!“ Na klic: „Pokleknimo!“ se pred sleherno molitvijo poklekne; le pri molitvi za jude izostane poklekovanje, da se s tem razodene stud nad poklekovanjem, s katerim so judje Kristusa zasramovali.

3. Po teh molitvah se verši počesčevanje Križa. Mašnik vzame v roke sv. križ, zakrit z vijoličastim zagrinjalom. Podobo Križanega polagoma odkrivaje, zapoje mašnik trikrat, vsakikrat z višjim glasom: „Glejte les križa, na katerem je viselo izveličanje sveta!“ Vsakikrat se na to odpovori: „Pridite, molimo!“ Križ z odgernjeno podobo Križanega položi mašnik na pripravljeno blazinico, približa se mu, trikrat pred njim pokleknivši, in poljubi rane na nogah.

Križ, na černo blazinico položen, pomeni Jezusa, počivajočega v grobu. Ta običaj izhaja iz cerkve v Jeruzalemu, kjer so vsako leto v ta dan kazali prav križ Kristusov.¹⁾

Tudi ljudstvo skazuje ljubezen Jezusu, poljubuje sv. križ. Med tem se pojó očitánja, v katerih se Izveličar milo pritožuje nad nehvaležnostjo svojega ljudstva. Med očitánji poje jeden kor v gerškem jeziku, drugi v latinskem: „Sveti Bog! sveti, mogočni Bog! sveti, neumerljivi Bog! Usmili se nas!“ To dvojezično petje spričuje starost tega običaja, ker spominja na čas pred 9. stoletjem, ko ste bili gerška in latinska cerkev še združeni. — Žalostinko „očitánja“ je uglasbil slavnoznani glasbeni umetnik Palestrina (16. stol.). — Po tem se poje himna „Pange lingua,“ in med njo se vpleta antifona „Crux fidelis.“

4. Po končanem tem petju se opravi predposvečena maša. Mašnik se podá s sprevedom v božji grob, kamor se je bilo prejšnji dan shranilo sv. Rešnje Telo. Med pevanjem himne: „Vexilla regis

¹⁾ Benedikt XIV. De festis, §. 327.

prodeunt“¹⁾ se sv. Rešnje Telo prenese na oltar. Prava daritev sv. maše se v ta dan ne opravlja, ker ima cerkev pred očmi le kervavo daritev na križu. Hostija je bila posvečena že prejšnji dan, vino pa se ne posveti. Ko je mašnik vlil v kelih nekliko vina in vode in opravil predpisane molitve, povzdigne z desnico sveto Hostijo, da jo ljudstvo moli. Sv. Hostijo potem prelomi, kakor pri vsaki sveti maši; zmolvši predobhajilne molitve, povžije jo. Izpije tudi vino iz keliha, ter končuje „predposvečeno mašo.“

5. Dopoldanje bogoslužno opravilo velikega petka se sklepa z vgrobpoloženjem. Tretjo Hostijo, veliki četrtek posvečeno, dene mašnik v monštranco, katera se, z belo tanjšico zagernjena, prenese v stranski oltar, prirejen v „božji grob.“ Tu ostane Najsvetejše izpostavljeno do „vstajenja,“ obdano od duhtečega cvetličja in mnogobrojnih lučic.

„Božjih grobov,“ kakoršni se nahajajo dandanes po naših cerkvah, rimski obrednik nima. Tabernakelj se ima sicer tudi po tem obredniku veliki četrtek sprazniti, Najsvetejše pa ostati do vstajenja prikrito. Običaj, postavljati slovesne božje grobe, pričel se je berž ko ne v samostanih, in se je s časoma vdomačil tudi po drugih cerkvah. V 12. stoletju najdemo ta običaj po Nemškem v splošni rabi. Cvetlični kinč, obilna razsvetljava v „božjem grobu“ nas spominja na prerokovanje Izaijevo: „Grob njegov bo veličasten.“ Verno ljudstvo se v obilnem številu zbira k božjemu grobu skazovat in zagotavljat križanemu Odrešeniku povračevalno ljubezen.

§. 21. Velika sobota.

Pripravlja je vernike za praznovanje velike sobote, zbere jih sv. cerkev z duhovniki vred na večer prejšnjega dne k molitvam v hišo božjo, polagaje jim besede tuge in bridkosti v sočutno serce. Dotične molitve se opravljajo po istem obredu, kakor prejšnja

²⁾ Zložil Venancij Fortunat, † 610.

dva dni. Že v 2. stoletju so imenovali to soboto „veliko,“ in „sveto“ soboto. Apostolska določila zapovedujejo vernikom postiti se do pričetka prihodnjega dné. Kot dan ponočnega bedenja opisuje veliko soboto Tertulijan¹⁾, Jeronim²⁾. Slednji pripominja, da verniki v noči pred velikonočnim praznikom vsled apostolskega izročila niso zapuščali cerkve. Ta običaj je bil v veljavi še več stoletij pozneje. Balzamon (12. stol.) poroča, da so imeli verniki navado celo soboto prečuevati v cerkvi; o polnoči so prejeli sv. obhajilo, in potem so bili pričujoči pri pevanju psalmov. Sv. maša se je obhajala po noči; ko se je prikazala jutranjica.³⁾ Durand spričuje, da so ta običaj nekatere cerkve ohranile do njegovega časa (13. stol.). Vendar so po nekaterih cerkvah že v 12. stoletju jeli čas službe božje prelagati na prejšnjo uro.⁴⁾

Zgodovinska podlaga praznovanju velike sobote je počivanje trupla Jezusovega v grobu. Spomin na ta dogodek zagrinja sicer ta dan v žalost; vendar prodirajo iz nje tudi žarki radostnega pričakovanja. Duša Kristusova se je pridružila dušam pravičnih v predpeklju in jim razodela veselo vest, da je odrešenje dopolnjeno. Malo še, in prikazal se bo Odrešenik pred svetom ko slavni zmagovalec greha, pekla in smerti. Tak duh, žalosti namreč in veselja. prešinja tudi obrede velike sobote. Čerkvena opravila tega dneva so: 1) blagoslovljenje ognja; 2) blagoslovljenje velikonočne sveče; 3) blagoslovljenje kerstne vode; 4) slovesna sv. maša; 5) vstajenje. Predno popišemo blagoslovljenje ognja, naj nekoliko spregovorimo o cerkveni rabi luči sploh.⁵⁾ — Že v poganskem bogoslužju in istotako v judovskem, rabila se je pogosto luč. Tudi Gerki in Rimljanje so imeli tempeljne, v

1) Ad. ux. Lib. II. c. 4. — 2) In Matth. c. 25.

3) Obred. Gel. in Greg.: Visa stella ingreditur ad Missam.

4) Hugo a s. Vict.: De spec. Missae observat. Lib. III. c. 23.

5) Gl. Thalhofer, Handbuch der Kath. Liturg. I. del, str.

katerih se je skerbelo za neprenehljiv ogenj, za večno luč. V Mojzesovem svetišču je pa stal sedemročni svetilnik, čegar svetilnice so prižigali z ognjem, ki se je neprestano netil na žgavnem oltarju v pred-dvoru. Kristus je opravil prvo skrivnostno službo božjo po noči, v razsvetljeni dvorani. Pervi kristjanje so se zbirali k skupni službi božji na večer in po noči ¹⁾, v razsvetljenih prostorih. Toda, rabili so svetila tudi iz simbolnih ozirov. Razsvetljava jim je službo božjo poveljevala; za to so prižigali več luči, kakor jih je bilo ravno treba za razsvetljava bogoslužnih prostorov. Že Pavlin, škof v Noli, iz 5. stoletja, pripoveduje, da je bilo takrat sploh običajno, službo božjo poveljevati z mnogobrojnimi lučimi. Krivoverec Vigilancij (5. stol.) je kristjanom očital, da pri dnevni službi božji zažigajo obilo luči. Sv. Jeronim mu odgovarja, da kristjanje prižigajo luči ne le v čast mučencem pred njihovimi svetinjami, ampak tudi pri službi božji, pri belem dnevu, in to ne da bi preganjali temo, ampak da se razodeva veselje. Vzlasti so svetili med mašo, ko se je bral evangelij. Svečnike s prižganimi svečami so nosili strežniki, ter jih med sv. mašo postavljali krog oltarja na tla. V 12. stoletju so jih začeli postavljati na oltar, v 13. in 14. stoletju je prišlo to v splošno navado.

Luči so rabili ne le med sv. mašo, ampak tudi pri drugih bogoslužnih opravilih, n. pr. pri kerščevanju, pri merliških sprevodih. Prižigali so jih po grobovih mučencev, pred podobami svetnikov. „Večna luč“ pred Najsvetejšim je bila v rabi že v 4. stoletju. V 13. stoletju so to zapovedovali nekteri cerkveni zbori, in zbor cerkvenih obredov je to splošno zapovedal z ukazom z dne 22. avgusta 1699.

Gotovo je, da se je luč v bogoslužju rabila ne samo iz potrebe, ampak tudi iz simbolnih vzrokov. Luč ima namreč po svoji natorni lastitosti ozir ker-

¹⁾ Ap. Dej. 20, 8.

ščanstva jako lep duhovni pomen. Luč sveti in greje, poživlja in porodovituje. Misli si zemljo brez solnca, in bila bi ti — mertvaško polje. Kar je luč zemlji, to je Kristus duhovnemu svetu. Zato se sam imenuje „luč sveta.“ Tema nevere, zmot in dušne smerti je pokrivala zemljo. S Kristusom nam je izišlo nebeško solnce, svet se je zjasnil, dobivši luč resnice in novega življenja. Luč v obredni rabi pomeni tedaj Kristusa, resnico, kerščansko življenje, dela kerščanske ljubezni.

Luč pred Najsvetejšim osobito pomeni móljenje in češčenje presv. Rešnjega Telesa.

Poleg tega ima blesteča razsvetljava pri slovesni službi božji namen, sveto veselje v sercih vernikov nekaj vnemati, nekaj izraževati. Slovesnost se z razsvetlavo sploh povzdiguje. Iz tega ali onega vzroka se rabi luč skoro pri vsakem obrednem opravilu.

Zdaj se vernemo k popisovanju obrednih opravil velike sobote.

§. 22. Nadaljevanje.

1. Blagoslovljenje ognja v dan velike sobote pred 9. stoletjem ni bilo sploh v navadi. Iz nekega pisma, ki ga je pisal papež Čaharija (741—752) Bonifaciju, razvida se, da tega običaja ta čas Rim še ni poznal. Omenja pa te šege papež Leon IV. (847) v homiliji: „De cura pastoralis,“ ter pristavlja, da so v soboto pred velikonočnim praznikom blagoslavljali nov ogenj, in ga delili med ljudstvo. — Dandanes se to blagoslovljenje verši po naslednjem obredu: V jutro velike sobote se iz kresilnega kamena izkreše ogenj, in se zunaj cerkve ž njim zaneti gromadica derv. Mašnik blagoslovlja ta ogenj, proseč v predpisanih molitvah Očeta luči, naj bi naš um razsvetljeval, in naša serca ogreval, da kedaj dosežemo večno luč. — Kresilni kamen spominja na Kristusa, ki se v sv. pismu imenuje „vogeljni kamen“ (Ap. dej. 4, 11.). Prava luč,

vsa resnica, izhaja od Njega, ki je v tem času vstal iz kamenitega groba.

Z blagoslovljenim ognjem se prižgó vsa druga svetila v cerkvi. Dijakon (mašnik) nosi palico, na kateri so nataknjene tri sveče. Stopivši v cerkev, prižge jedno teh sveč in poje: „Lumen Christi!“ — „luč Kristusova!“ Sredi cerkve prižge drugo, in pred velikim oltarjem tretjo, vsakikrat z višjim glasom peva: „Lumen Christi!“ Na ta klic se vsaki pot v višjem glasu odgovori: „Deo gratias!“ — „hvala Bogu!“ — Palica trirogljata pomeni presveto Trojico. Jezus, druga božja oseba, prišel je na svet, da bi vse razsvetlil. Sveče se prižgó polagoma v znamenje, da se je luč Kristusovih naukov le s časoma, ne v hipu, razširila po svetu.

2. Že od petega stoletja se v dan velike sobote blagoslovlja velikonočna sveča. Nekateri menijo, da je začetnik temu običaju papež Cozim (417). Vendar to opravilo takrat še ni bilo po vseh cerkvah v navadi. Četrti cerkveni zbor Toledski l. 633 graja, da se velikonočna sveča ne blagoslavlja, in zapoveduje, da se ima to goditi po vseh cerkvah Španije. V tem ukazu se razlaga tudi pomen velikonočne sveče z besedami: „Mi blagoslavljamó to svečo zaradi veličastne skrivnosti te noči, da sprejmemo z blagoslovljeno lučjo skrivnost vstajenja Kristusovega, ki se je v tej noči zgodilo.“¹⁾ Dasiravno velikonočna sveča spominja na razsvetljava, ki je bila potrebna nekdanj pri ponočnih obrednih opravilih velike sobote, je vendar tudi mističnega pomena. Pomeni namreč vstajenje Kristusovo, po katerem se je pregnala nevednost duha in tmina serca. Da bi ljudje živeli v tem spoznanju, postavlja jim cerkev pred oči simbol Kristusa, od smerti vstalega, v podobi velikonočne sveče.

Svoje dni so v to svečo vtiskovali tekočo letnico, red praznikov, imena cerkvenih in svetnih dostojanstvenikov.

¹⁾ C. 9.

Blagoslovljenje se prične s prekrasno himno: „Exultet jam angelica turba“ etc., ki se pripisuje sv. Avguštinu. Med pevanjem te himne se vtaknejo v svečo petera kadilna zerna v podobi križa, in potem se ista prižge. Kadilna zerna pomenijo dišeča mazila, s katerimi so pobožne žene mazilile truplo Kristusovo v grobu. Dokler sveča ni prižgana, pomeni Kristusa v grobu; prižgana, pomeni Kristusa iz groba vstalega. Prižge se z jedno svečo, ki goré na trirogljatem svečniku; to pomeni, da vstajenje je bilo učinek božji. — Po svoji stebričasti podobi spominja velikonočna sveča tudi na goreči oblačni steber, ki je vodil nekdanje izraelsko ljudstvo v puščavi.

3. Blagoslovljenje kerstne vode v dan velike sobote je bilo običajno že v prvih stoletjih kerščanske cerkve. Poseben obred za to opravilo poznajo že apostoljska določila.¹⁾ Poleg binkoštné sobote je bila velika sobota odločena za slovesno kerščevanje. Kerščevali so z novo kerstno vodo od treh do šestih popoldne, pozneje tudi v jutro velike nedelje. Ko je bila v poznejšem času ponočna služba božja preložena na prejšnji dan, delili so zakrament sv. kersta tudi v soboto dopoldne, ko je bilo končano blagoslovljenje kerstne vode. Že ap. Pavel postavlja sv. kerst v zvezo s smertjo in z vstajenjem Kristusovim (Rim. 6, 2—5). Vstajenje Kristusovo namreč predločuje nam lepo učinek sv. kersta — novo življenje v Kristusu.

Kerstna voda se blagoslavlja po nastopnem obredu: Kot vvod bere ali poje mašnik 12 prerokb, ki govoré o stvarjenju sveta, in o predpodobah sv. kersta. Nekdanje so jih brali kerščencem v poduk, da se je nad Kristusom spolnilo vse, kar koli so preroki napovedovali o Mesiju. Mašnik se potem podá v spremstvu h kerstnemu kamenu. Proseč, da bi Bog po kerstni vodi množil dušna prerajstva, ter prenavljal narode po vsi zemlji, prereže vodo z roko v podobi

¹⁾ Lib. 43. VII. c.

križa v znamenje, da ima kerst svojo posvečevalno moč od Kristusa križanega. Nadaljevaje prošnjo, da bi zadobili milost očiščenja vsi, ki bodo s to vodo obliti, dotakne se vode z dlanjo; to pomeni, da biva nad to vodo posebno varstvo božje. — Nato vodo trikrat prekriža, govoreč blagoslovilno molitev, in je na štiri strani nekoliko izlije. S tem se naznanja, da je vse človeštvo poklicano, deležno biti kerstnega posvečevanja, ki ima svoje korenine v smerti Kristusovi na križu. — Bog je, ki po sv. cerkvi vodi podeli posvečevalno moč. Zato mašnik v nadaljni molitvi prosi, da bi Bog storil to vodo pripravno za očiščevanje duš. Pri tem trikrat v vodo dihne, v podobi križa, naznanjajoč, da ima kerstna voda oživiljajočo moč od Boga. — Med nadaljno molitvijo se velikonočna sveča trikrat potopi v vodo. Kristus, ki je, stopivši v reko Jordan, isti podelil posvečevalno moč, naj bi posvetil tudi to vodo.

Naslednje molitve se ozirajo na pojedine učinke sv. kersta, po katerih postane človek, očiščen vseh grešnih madežev, otrok božji, in dedič nebeškega kraljestva. Med učinke sv. kersta spada tudi podelitev moči, da more človek spolnjevati dolžnosti, ki mu jih nalaga sv. cerkev s sv. kerstom. Zato vlije mašnik v vodo nekoliko kerstnega olja, ki simboluje moč in jakost. — Nadalje prejme človek po svetem kerstu tudi posebno čast in dostojanstvo; postane nekako kralj in duhovnik, da more darovati samega sebe Bogu v prijeten dar, vkrotivši v sebi nižjega posvetnega človeka. To se označi s tem, da vlije mašnik v vodo tudi nekoliko krizme. Obojni ta učinek sv. kersta pa se poočituje s tem, da mašnik potem h krati v vodo vlije kerstnega olja in krizme.

O sklepu tega opravila se zapojó litanije vseh svetnikov, in mašnik se v sprevodu verne k velikemu oltarju. Tu popeva litanije ležeč na obrazu. Pri verstici: „Mi grešniki“ vstane, in se podá v zakristijo, pripravljat se za sv. mašo. V litaniyah se kličejo svetniki v pomoč, da bi mi po njihovi priprošnji

vstali v novo življenje, ki smo bili s Kristusom pokopani v smert starega človeka.

4.) Sv. maša velike sobote se je brala nekdam po noči, kakor je bilo že opomnjeno, in sicer v nekaterih cerkvah okoli polnoči, v drugih pri prvem jutranjem svitu, v družih pa v prvih večernih urah. To je bilo po nekaterih cerkvah običajno še v 13. stoletju. Vendar so pa že v tem času sv. mašo tudi prenašali na dopoldanje ure velike sobote. — Pri nekdanji ponočni sv. maši je bila cerkev krasno razsvetljena; svetili so tudi novokerščeni z bakljami, ali svečami. Vhodne molitve ta maša ni imela, ker se z njo bogoslužje ni pričelo, ampak le nadaljevalo. Nje molitve se obilno ozirajo že na vstajenje. Pri „Gloriji“ zvonovi zadoné, in orglje zapojó. Cerkev se raduje pred drugim bližajočega se vstajenja, pa tudi novih svojih članov-kerščencev, ki so bili nekdam v ta dan slovesno kerščevani, in so jih v slovesnem sprevodu med zvonjenjem in svetim pevanjem pervikrat spremili k sv. maši. Na ta nekdanji običaj spominjajo nekatere mašne molitve, n. pr. „zbiralna molitev,“ molitev „Hanc igitur“ pred povzdigovanjem. Kerščenci so pervikrat prejeli sv. obhajilo; na to spominja poobhajilna molitev. Izostane pa v mašnem obrazcu „Credo,“ „Offertorium,“ „Agnus Dei,“ in „Pax.“ Vstajenje Jezusovo namreč še ni bilo sploh znano, in apostoli zadevnim izpovedbam pobožnih žen niso hoteli verjeti v prvem hipu. „Poljub“ se pri slovesni maši ne dá, ker Kristus ni še izpregovoril pozdrava „mir vam bodi.“

Po odpetem „listu“ zapoje, mašnik trikrat, vsakikrat z višjim glasom, veselo „Alelujo!“, t. j., „hvalimo Gospoda!“ in s kora se glasi 117. psalm: „Hvalite Gospoda“ itd.

Kako pomenljiv je ta klic! Smertna tihota in globoka žalost velikega tedna se vedno bolj umika velikonočnemu veselju. Klic: „Aleluja!“ privre iz radostno ganjenih persi, ki pa ne morejo še v polnih besedah duška dati svojemu vzradostenju; od tod

petje v preterganih glasih. Čim bolj pa se premišljuje vesela vest o vstajenju Gospodovem, tim bolj radost vzkipeva; zato se poje „Aleluja“ s čedalje višjim glasom.

Proti koncu maše se opravijo večernice, kot del duhovniških dnevnih molitev. Večernice so prav kratke, ker le malo časa še bo Kristus ležal v grobu. Z mašo se združujejo večernice že od 7. stoletja.

5.) Vstajenje se marsikje verši že v soboto popoldne, po drugih cerkvah pa v nedeljo zjutraj. Tudi to opravilo se je nekdanj godilo v noči velike sobote. Cerkev so pri tej priliki krasno razsvetlili. Razsvetljava je po besedah sv. Gregorija Nisijškega presegala blesk staroveškega ognjenega oblaka. Vzlasti je lesketala posoda z Najsvetejšim. Verniki so razsvetljevali tudi svoje hiše, in ta razsvetljava je trajala v najstarejših časih celo noč, v 5. stoletju do polnoči.

Po dandanašnjem obredu za praznovanje vstajenja se najprej odpojó „Zgodnjice.“ Mašnik se potem podá v božji grob, ogernjen z večerniškim plaščem. Vzemši monštranco z Najsvetejšim v roke, in odgornivši tanjčico, zapoje trikrat, vselej z višjim glasom „Aleluja!“ Pevci isto trikrat odpojó. Potem se verši obhod, med zvonjenjem in svetim pevanjem. K sklepu se ljudstvo z Najsvetejšim blagoslovi, in zakrament se potem shrani v tabernakelju.

§. 23. Velikonočna nedelja.

Kakor za nočno tmino nastopi jutranja zora, in nam ta rodi beli dan, tako nas sv. cerkev polagoma prestavi iz tužnega praznovanja velikega tedna v radostno svetkovanje velike nedelje — praznika vstajenja Gospodovega. Začetek svoj ima ta praznik nalik nedelji v apostoljskih časih. Nikdar se ni dvomilo o tem. Najstarejši pismeni spomeniki kersčanskega bogoslužja poznajo ta praznik. Pač pa je bil v 2. stoletju nastal prepir gledé časa, kedaj naj

se praznuje Velika noč. Razlika je bila v tem pogledu med cerkvami v mali Aziji in Rimom. Azijatske cerkve so obhajale dan smerti Kristusove po judovski šegi dne 14. nizana, kateri dan koli v tednu; dva dni potem so imeli vstajenje. Rimska je pa v soglasju s cerkvami v Galiji praznovala spomin smerti Kristusove vselej v petek, in vstajenje v nedeljo. V Rimu je odločeval dan tedenjski, v Aziji dan hebrejskega meseca nizana. Razlika je bila tudi v tem, da je bil Azijatom dan 14. nizana dan veselja, rimski cerkvi pa dan žalovanja. Polikrat, škof Efeški, sklical je shod azijatskih škofov v tej zadevi. Sklep tega zbora se je naznanil papežu Viktorju I., češ, da nasprotuje apostoljskemu izročilu, ako se Velika noč ne obhaja v dan 14. nizana (marcija). Papež Viktor je pa tudi sklical škofovski zbor v Rimu, in tu se je sklenilo, da se imajo Azijatje, ki oporekajo običaju rimskemu, in nočejo obhajati velikonočnega praznika v nedeljo, izključiti iz cerkvenega občestva.

Po prizadevanju Ireneja, škofa Lijonskega, ni prišlo do izveršitve tega sklepa. Razlika pa je trajala dalje, dokler se ta stvar ni poravnala v cerkvenem zboru Nicejskem l. 325.

V tem zboru je bilo sklenjeno, da imajo vsi kristjanje skupno obhajati velikonočni praznik v nedeljo po polni luni, ki sledi po spomladanskem enakonočju. Pri tem je ostalo do dandanes. Velikonočni praznik se obhaja najzgodneje 22. marcija, in najpозnejše 25. aprila.

Po tem prazniku se določi čas za vse druge praznike v letu.

Verniki so se v ta praznik pridši v cerkev pozdravljali z besedami: „Gospod je vstal!“ Tega običaja se Gerki derže še dandanes.

Že cerkveni zbor Agatonski je l. 506 zapovedal, da imajo verniki trikrat v letu prejeti sv. Obhajilo, in sicer o Božiču, Veliki noči, in o Binkošti. Četerti lateranski cerkveni zbor je l. 1215 skerčil to zapoved

in ukazal, vsaj enkrat v letu prejeti sv. Obhajilo, in sicer o velikonočnem času.

Zato je bilo nekdam v navadi, da so verniki prejeli sv. Obhajilo velikonočni praznik skupno, in sicer iz rok svojega župnika. Vsled tega je smel veliko nedeljo edino župnik brati sv. mašo po župnijskih cerkvah, kakor to še zdaj velja za veliko soboto. Pozneje so dobili tudi drugi duhovni oblast, v ta dan maševati in sv. Obhajilo deliti. Toda verniki, ko so prejeli sv. Obhajilo od drugega duhovnika, nego od svojega župnika, morali so se skazati s pisnim poterdilom. Zanikarneže, ki niso storili svoje velikonočne dolžnosti, moral je župnik naznaniti škofu. To je bil začetek običaju, deliti velikonočne spovedne listke.

Gledé na pomen tega praznika je opomniti, da je „Vstajenje Gospodovo“ od nekdam veljalo kot poglavitni praznik sv. cerkve. Polen je naj veselejših spominov. Vse se združuje, da prežene otožnost, bol in tugo iz naših src, ter jih navda s svetim veseljem in sladko radostjo. Že letni čas, v katerem se obhaja velikonočni praznik, izbuja v nas in poživlja, radostna čutila. S Kristusom vstaja tudi narava iz zimskega spanja v novo, pomlajeno življenje. Pomlad se vrača, in na novo oživlja naravo. Čisteje prihaja sinje nebo, jasneje sije solnce, mileje dihaajo vetrovi, slajše se zemlja smehljá. Kakor nam vsa narava oznanjuje novo življenje in vstajenje, kaže nam isto velikanska, preimenitna dogodka velikonočnega praznika. Delo odrešenja je končano, vstajenje Kristusovo prinaša našemu duhu novega življenja. Zmagavši smert, zagotavlja in osigurjuje Kristus tudi nam prihodnje vstajenje. Ta zavest, to upanje, oborožuje našega duha z novo močjo in serčnostjo v boju zoper sovražnike našega izveličanja. Zmaga Kristusova nad grehom, peklom in smertjo ima biti tudi naša zmaga nad istimi pogubnimi silami. Kazaje nam zmagonosno, častitljivo vstajenje Kristusovo, opominja in spodbuja nas zajedno sv. cerkev, da tudi mi vstanemo iz groba

greha, dušne smerti, ter se duševno prenovimo v sveto življenje.

Ta presveti pomen velikonočnega praznika izraža tudi obred njegov.

Hiša božja se obleče v najlepše praznično oblačilo, in se kaže v veličastju, kolikor ga premore. Z velikega oltarja, krasno okinčanega, dviguje se podoba Izveličarja, od smerti vstalega, z zmagonosno zastavo v roki. Velikonočna sveča se med opraviлом prižge. V cerkvene molitve se pogostokrat vpleta radostni klic: Aleluja! Mogočna cerkvena bandera — znamenja zmage — se razvijejo. S kora se glasi veselo popevanje velikonočnic, izbujeva je in razodeva je velikonočno radost očiščenih serc.

Tudi v družinsko življenje sega velikonočna prazničnost. Vživajo se blagoslovljena jedila. Že v starodavnosti so namreč o velikonočnem prazniku blagoslavljali jedila: meso, jajca, kruh in sir. To spominja na judovsko velikonočno jagnje, ki je bilo predpodoba Jagnjeta božjega, veliki teden za nas darovanega. Jajce posebič lahko pomenja Kristusa, od smerti vstalega. Rumenjak pomenja truplo Kristusovo, beljak pertove, lupina kameniti grob. V jajcu je skrito življenje, ki se s časoma, razbivši lupino, v podobi krilatca prikaže na dan. Tudi Kristus je skalnati grob prederl, ter vstal iz njega v novo življenje.

Da bi novovstali Izveličar razlil svoj nebeški blagoslov čez vse naše bitje in imetje, pokropé se poslopja in polja z blagoslovljeno vodo.

§. 24. Popraznovanje velikonočnega praznika.

Njega dni so obhajali velikonočni praznik tudi zunanje osem dni; pozneje le tri dni, kakor ukazuje še pismo papeža Urbana VIII. z dne 13. septembra 1642. Papež Klemen XIV. je l. 1771 skrajšal tudi te tri dni na dva zapovedana praznika; poleg veli-

konočne nedelje je le še velikonočni ponedeljek zapovedan praznik.

Novokerščeni so vsaki dan osmine prišli k sv. maši belo oblečeni.

Liturgično se velikonočna nedelja še vedno obhaja z osmino. Cerkvene molitve se ozirajo na vstajenje Kristusovo, in pa na oni srečni dan, ko bode tudi nam došla ura častitljivega vstajenja.

Velikonočni praznik s svojo osmino je po cerkvenem praznovanju predpodoba nebeškega svetkovanja. Cerkev nas v duhu prestavlja v družino nebeščanov, ki v nebesih prepevajo božjemu Jagnjetu večno „Alelujo.“ V duhovniških dnevnihi molitvah izostanejo vsi taki deli, katerim so vsebina spodbujevanja, opomini, svarila, podučevanja. Nebeščanje vsega tega ne potrebujejo.

Velikonočni nedelji sledi šest nedelj zapored. Perva se imenuje „bela nedelja.“¹⁾ Ime izhaja od todi, ker so novokerščenci, kerščeni v dan velike sobote belo obleko — znamenje kerstne nedolžnosti — ta dan zopet slekli.

Berila in molitve povelikonočnih nedelj govoré o prikazovanju Kristusovem, kažejo na bližajoči se odhod njegov v nebesa, in se po nekoliko ozirajo že tudi na prihod sv. Duha.

§. 25. Prošnji ali križev teden.

Teden, v katerem se obhaja praznik vnebohoda Kristusovega, imenuje se „prošnji,“ ali tudi „križev teden.“ Tri dni pred imenovanim praznikom, namreč v ponedeljek, torek in sredo, obhajajo se očitni obhodi, ki se pomikajo iz cerkve čez polje med molitvami in pobožnim popevanjem. Začetnik tej pobožni vaji je škof Mamert, ki jo je vstanovil l. 469 v svoji škofijski cerkvi Vijenski. To mesto so namreč takrat stiskale hude nadloge: slaba letina, po-

¹⁾ Dolenjci jej pomenljivo pravijo: Botrična nedelja.

žari in zverinjad¹⁾; da bi se Bog ljudstva usmilil, in ga rešil groznih stisk, zapovedal je imenovani škof skupne pobožnosti in očitne obhode.

Vzgled cerkve Vijenske so začele posnemati tudi druge cerkve po Francoskem. Cerkveni zbor Orleanski je l. 511 ukazal, da se imajo praznovati taki prošnji obhodi po vseh cerkvah, ne samo po mestnih. — Rimska cerkev je sprejela ta običaj za papeža Leona III. (8. stol.). Dandanes je pobožnost križevega tedna zapovedana za vso katoliško cerkev.

Namen tem obhodom je: 1) da se božjemu varstvu in blagoslovu priporoča časno imetje; 2) da se daje Bogu hvala za prejete časne dobrrote; 3) da se Bog časti z očitnim spoznavanjem sv. vere.

Obred cerkvenega opravila v križev teden je bistveno ta-le: Verniki se zberó v župnijski cerkvi. Ako je mogoče, bere se najpreje sv. maša. Če te ni, prične se opravilo s klicem: „Vstani, o Gospod, pomagaj nam, in reši nas za svojega Imena voljo!“ Na to sledí verstica psalma, in potem se začnó moliti ali peti litanije vseh svetnikov. Pri verstici: Sv. Marija! Za nas Boga prosi! mašnik vstane, in obhod se prične V znamenje, da je Bogu dopadljiva le molitev, ki pride iz ponižnega in skesanega serca, nosi mašnik štolo višnjeve barve. Križenosec prične obhod v znamenje, da nam je Kristus s svojimi nauki in svojim vzgledom vodnik na zemskem potovanju. Sprevod mirno gre čez polja, mimo njiv in vertov, kjer nam se živo predočuje ljubezen in dobrotljivost božja, in imajo naše molitve radi tega biti tim bolj priserčne.

Ravno pred vnebohodom Kristusovim se obhaja ta bogoslužna vaja, ker so ta čas verniki po velikonočni spovedi grehov očiščeni in njih prošnje in molitve so zavoljo tega Bogú prijetnejše. Tudi Kristusu, ki se ta čas povrača kot naš srednik k svojemu nebeškemu Očetu, izročamo vse svoje želje in težnje,

¹⁾ Gl. Bercastel, cerkev. zgod. zv. V. str. 419.

da jih vzame seboj in nebeškemu Očetu predloži za uslišanje.

Tudi sv. Marka dan (25. aprila) se obhaja v katoliški cerkvi z enakim obhodom, kakor trije dnevi križevega tedna. Začetnik tej bogoslužni vaji je papež Gregorij Veliki v 6. stoletju. Ko je nastopil papeštvo, divjala je v Rimu grozna kuga, ter podavila mnogo ljudi. Da bi Bog to nadlogo milostno odvern timer, ukazal je imenovani papež očitne, skupne molitve. V ta namen so se verniki zbirali v obhode, ki so se pomikali iz ene cerkve v drugo. Dandanes ima cerkveno opravilo v dan sv. Marka isti pomen, kakor ono Križevega tedna; 25. dan aprila je bil v ta namen odločen že v 7. stoletju.

§. 26. Vnebohod Kristusov.

Štirideseti dan po Veliki nedelji obhajamo vsako leto praznik vnebohoda Kristusovega. Ta god so praznovali že v 3. stoletju. Sv. Avguštiner, da so ta praznik postavili „učenci Gospodovi,“ ali pa „kak splošen cerkveni zbor.“ Poznajo ga tudi apostolska določila, ki pišejo v tem oziru: „Sužnji naj ta dan počivajo, ker je Gospod končal svoje zemeljsko življenje.“ (Bukv. 8, pog. 3.) Cesarica Helena je dala zidati cerkev na mestu, kjer se je Gospod dvignil proti nebesom. Izrečno navaja ta praznik tudi spis Izidorja Seviljskega (7. stol.), in drugi poznejši viri.

Pomen tega praznika opisuje na kratko pa jedernato papež Leon I z besedami: „Kristusov vnebohod je naše poveličanje; kamor je šla glava, tje upa priti tudi telo. Veselimo in klanjajmo se, napolnjeni svete hvaležnosti. S Kristusom je poveličana natora našega rodú. Ž njim smo po upanju tudi mi proderli v nebesa.“

Gledé obreda je opomniti, da se velikonočna sveča ta dan pri slovesni maši zadnjikrat prižge. Po evangeliju se odstrani z oltarja tudi podoba Iz-

veličarja od smerti vstalega v znamenje, da je Gospod ta dan nehal vidno bivati na zemlji. V škofjski cerkvi se kanoniki okoli poldne zberó v koru k urinim molitvam, ker se je Gospod po izročilu to uro ločil z zemlje. Da bi duhovni pomen tega praznika prešel vernikom v življenje, obhaja se isti z osmino.

Četrto poglavje.

Binkoštna doba.

§. 27. Pomen in predpraznovanje binkoštné dobe. Binkoštna sobota.

Velikonočna doba, čas spomladanskega življenja v naravi, predstavlja nam po svojem cerkvenem bogoslužju duhovno prerojenje in oživljenje vsega človeštva po božjem Odrešeniku. Odrešenja sad: odpuščanje greha, notranje opravičenje, milost božja, je človeštvu zaslužen, večno življenje zagotovljeno. Tmino verskih zmót je prepodilo Solnce večne pravičnosti; ledeno-merzla serca predkerščanskega sveta je prešinil plemeniti ogenj križane ljubezni. Duhovna zima se je umaknila milosti budivne pomladi, da ta pomlad obrodí plodonosno poletje in jesen in polno dobrega sadú. Bogastvo Kristusovih nauk in obilnost njegovih milosti je imela postati lastnina vsega človeštva po vsem širnem svetu, povsodi prodreti spoznanje resnice in kerščansko življenje. Rešilno delo Kristusovo se ima na zemlji nadaljevati do konca dnij, da zamore slehern človek deležen postati sadú Kristusovega zasluženja. V to sverho se je kraljestvo božje na zemlji povsodi začelo razširjevati in vterjevati. To nalogo je Kristus izročil svoji cerkvi, o binkošti vstanovljeni. Vstanovitev katoliške cerkve, njen prvotni razvoj in razcvit, razširjevanje božjega kraljestva po njegovih prvotnih apostolih, ki so od sv. Duha dobili moč v to, sposobnost, in potrebno varstvo: to je duhovni obség binkoštné dobe v cerkvenem letu.

Predpraznovanje binkoštnemu prazniku so deseteri dnevi med vnebohodom Kristusovim in binkoštni. Ti dnevi so dnevi tihega pričakovanja, ter se ne odlikujejo po nikakem posebnem svetkovanju. Cerkev s tem nekako naznanja, da bi bilo vsako človeško pripravljanje za prepomenljivi binkoštni praznik pomanjkljivo, nezadostno. Tudi se s tem označuje, da sv. Duh ni prišel polagoma, počasno, kakor se prikazuje jutranje solnce, napovedovano po razsipajoči se zori, ampak hipoma, nalik potresu. Za to naj binkoštni praznik sam celotno združuje in izražuje pomenljive okoljščine, po katerih se je veršil prihod sv. Duha.

Le binkoštna sobota ima kot vigilijsa poseben obred, in o tem govorimo v naslednjem paragrafu.

§. 28. Binkoštni praznik ali Duhovo.

Ime binkošti izhaja iz gerške besede „pentekóste,“ namreč „heméra,“ t. j. petdeseti dan. Že Izraelci so obhajali petdeset dni po velikonočnem prazniku svoje binkošti, v spomin sinajske postavo-daje, in v zahvalo končane žetve. Ker so judovske binkošti po svojem pomenu predpodoba kerščanskih binkošti, in se te obhajajo tudi petdeset dni po Veliki noči, ostalo jim je ime judovskega praznika. Vendar pa že sv. Gregorij Nazijanski imenuje ta praznik, „praznik sv. Duha,“ ali „Duhovo.“

Kedaj so začeli obletnico prihoda sv. Duha obhajati s posebnim praznikom, ne dá se z zanesljivostjo povedati. Gotovo pa je, da sta Velika noč in Binkošti naj starejša cerkvena praznika. Že Tertulijan (2. stol.) govori o „binkoštnem dnevu“ kot „prazničnem dnevu,“ akoravno je beseda „binkošti“ v prvih stoletjih čestokrat pomenila dobo petdesetih dni po Veliki noči. Poznajo ta praznik tudi že apostoljska določila. Na Španjskem so nekatere cerkve z vnebohodom Kristusovim sklepale praznično svet-

kovanje; ali cerkveni zbor v Elviri je l. 305 ali 306 v členu 43. ukazal, da se ima praznovati tudi petdeseti dan po Veliki noči. Sv. Avguštin poroča, da je bil ta praznik ob njegovem času razširjen po vsem svetu; moral se je tedaj že jako zgodaj vvesti. Iz 4. stoletja imamo govore o tem prazniku, n. pr. od sv. Gregorija Nazijančana, Krizostoma, Avgušтина, idr.

Zgodovinska podlaga binkoštnemu prazniku je biblična dogodba o prihodu sv. Duha. (Ap. dej. pogl. II.) Sv. Duh je apostole razsvetlil, ojačil, in jim podelil dar govoriti v tujih jezikih. V moči sv. Duha so delili vernikom sv. zakramente, ustanovljali in vladali kerščanske občine, postavljali si naslednikov in pomočnikov. Sv. Duh jim je bil v njihovem delovanju voditelj in varen. Sv. Duh, posvečevalec, očiščuje po svetih zakramentih vernike grehov, in jim serca preobrazuje v tempelj božji. Brez njega ne bi mogli deležni biti milostij, po Kristusu nam pridobljenih; on nas stori pripravne in vredne prejemati božje milosti. Sv. Duh razliva ljubezen božjo nam v sercih. Sv. Duh vresničuje in stvarja delo odrešenja v posameznih udih človeštva; po njem se nadaljuje odrešilna delavnost Kristusova v katoliški cerkvi; on je duša vsemu cerkvenemu življenju.

Od sv. Duha izvira luč pravega spoznanja, ogenj svete ljubezni, moč za vse dobro in vzvišeno. To delavnost so naznanjevali goreči plameni in silni piš o prihodu sv. Duha v Jeruzalemu. Apostoli, razvneti ljubezni božje, vnemali bodo s svojo čudovito zgovornostjo tudi vernike za nauke Kristusove. To so pomenjali goreči jeziki, ki so se prikazali nad apostoli.

Po pravici se tedaj toli pomenljivo Duhovo prišteva med tri najpoglavitnejše praznike cerkvenega leta.

Binkoštni praznik ima poseben obred; obhaja se z vigilijo in osmino. Po Tertulijanu je bila v starodavnih časih navada, novovernike kerščeovati o

Veliki noči in Binkošti. V ta spomin se binkoštno soboto še dandanes blagoslavlja kerstna voda, in sicer po istem obredu, kakor Veliko soboto; razložek je le v tem, da se v vvodu poje samo šest prerokb, mesto dvanajst. Vigilijo binkoštnemu prazniku s splošnim postom so obhajali že v 5. stoletju, kakor priča sv. Ambrož; ob času sv. Bonifacija (7. stol.) pa je bil post na ta dan izrečno zapovedan.

Druga posebnost v obredu binkoštno sobote je slovesna sv. maša, ki se služi po doveršenem blagoslavljenju kerstne vode. Ta maša nima vhodne molitve, ker se bogoslužno opravilo tega dne z mašo ne začneja, ampak le nadaljuje. Zvonjenje pri Gloriji spominja na nekdanji slovesni vhod novokerščencev iz kerstne kapele v cerkev.

Binkoštni praznik sam nima razun mašnih molitev, ki se ozirajo na poslanje sv. Duha, nič posebnega. Za Gradualom sledi slavospev „Veni sancte Spiritus,“ ki se je nekdanj med sveto mašo slovesno zapel. Med tem petjem so v Rimu do leta 1521 spuščali na oltar podobo golobovo. Po nekterih krajih so izpuščavali med tem tudi žive golobe, da so letali po cerkvi, ali s so stropa sipali cvetove rudečih vertnic, ki so spominjali na goreče jezike binkoštnega dne. Zadnji običaj je baje v Mesini še dandanes v rabi. —

Osmino Duhovega je nekdanj tudi ljudstvo obhajalo praznično osem dni. Sčasoma se je to praznovanje skerčilo. Cerkveni zbor v Ingelheimu l. 948 zapoveduje praznovanje od nedelje do srede; cerkveni zbor v Konstancu l. 1094 terja le tri-dnevnico; Klemen XIV je odpravil tudi praznovanje torka. Ostal je tedaj do danes poleg nedelje le še binkoštni ponedeljek kot zapovedan praznik. Vendar ima v spomin nekdanje vravnave vsaki dan osmine lastni mašni obrazec, ki pa izrazuje le pomen binkoštnega praznika.

V tej osmini delé škofje zakrament sv. birme, kot zakrament sv. Duha.

§ 29. Popraznovanje binkoštnega praznika.

V popraznovanje binkoštij spada 24 nedelj. Vendar se primeri, da se to število ali ne doseže, ali pa preseže (23—28 ned.). V prvem slučaju se bere 23. nedeljo maša in evangelij 24 nedelje. V drugem slučaju pa se pred 24. nedeljo vversté tiste nedelje po Razglašenju Gospodovem, ki zavoljo zgodnje velike noči niso mogle priti na versto.

Na I. nedeljo po Binkoštih zadene praznik presvete Trojice. V kerščanski starodavnosti je bil ta praznik neznan. Vvedel ga je splošno še le papež Janez XXII. leta 1334., ter določil, da se ima ta god obhajati prvo nedeljo po Binkoštih. Vendar so ga praznovali po nekaterih cerkvah na Francoskem, vzlasti v samostanih, že v 12. stoletju, n. pr. v Vendomu. Da so začeli tako pozno obhajati ta praznik, utegne priti od tod, ker nima tiste zgodovinske podlage, kakor je to pri družih praznikih; sicer je pa vsak drugi cerkveni praznik zajedno praznik presvete Trojice, ker se ž njimi prav za prav proslavlja Trojedini Bog. — Postavljen na prvo nedeljo po Binkoštih, združuje ta praznik tri naj poglobitnejše praznike: Božič, Velikonoč in Binkošti, v celoto, in je nekako sklepni kamen cerkvenih slavnostij.

§. 30. Praznik presv. Rešnjega Telesa ali Telovo.

Praznik presv. Rešnjega Telesa se po vsem kerščanstvu obhaja z največjo slovesnostjo. Povod temu praznovanju je dala zaradi goreče ljubezni do presv. Rešnjega Telesa posebno sloveča redovnica v Litihu, Julijana po imenu, v 13. stoletju. Videla je namreč, kakor pripoveduje njeno življenje, v prikazni večkrat mesec v polnem blesku, le na eni strani nekoliko temen. Prosila je Boga, da bi ji razodel pomen te večkratne prikazni. Bilo ji je razodeto, da skaza na mescu naznanuje pomanjkanje

posebnega praznika v čast Najsvetejšemu Zakramentu, ter se s tem lesk sv. Cerkve nekoliko zakriva. Julijana je to razlago odkrila nekaterim po svetosti in učenosti odličnim možem, med drugimi tudi Jakobu Troaješkemu, naddijakonu v Litihu, in Hugonu, provincijalu dominikancev. Ti možje so stvar sporočili škofu v Litihu, Robertu, ter ga prosili, naj bi vvedel napominjani praznik. Škof je res ukazal l. 1246, da naj se obhaja v njegovi škofiji nov praznik v čast presv. Rešnjemu Telesu. Po smerti škofa Roberta je postal imenovani Jakob Troaješki papež z imenom Urban IV. Ves vnet za to slovesnost, izdal je ta papež l. 1264. pismo, s katerim je bilo, ukazano praznik presv. Rešnjega Telesa obhajati z osmino po vsem kerščanstvu. Kmalu potem je Urban IV. umerl, ne da bi se bila naredba njegova izveršila. Izveršil jo je še le papež Klemen V., ki je v cerkvenem zboru Vijenskem l. 1311 ukazal, da se ima zapoved Urbana IV. izpolniti. Od tega časa se obhaja praznik presv. R. Telesa, Telovo, po vsej zatočni cerkvi kot zapovedan praznik, izjemši Francosko, kjer je vsled konkordata z leta 1801, ter vsled pisma papeža Pija VII. z dne 9. aprila 1802, odpravljenih tudi več družih zapovedanih praznikov.

Obletni dan, ko je Kristus zakrament presv. Rešnjega Telesa postavil, zadene na Veliki četrtek. Ker se pa velikemu tednu zavoljo žaljnega njegovega značaja ne prilega veselo svetkovanje, odločil je bil Urban IV. za praznik presv. Rešnjega Telesa četrtek po nedelji presv. Trojice.

Podlaga temu prazniku je verska resnica, da je Kristus v zakramentu presv. Rešnjega Telesa resnično, polno, pravo in bistveno pričujoč. Po daritvi sv. maše je Kristus naš srednik pri nebeškem Očetu, po sv. obhajilu živež naši duši v večno življenje. Da-si je vsaka sv. maša zahvalno in veselo praznovanje te resnice, čutila se je vendar potreba, v posebnem prazniku radovati se tega vzvišenega spomina. Že Urban IV. je omenil, da se ima v tem po-

gledu v dan presv. Rešnjega Telesa nadomestiti ter spopolniti, kar se pri vsakdanski sv. maši (iz človeške slabosti) ne dosega.

Radostno zahvalnost za prevelike milosti, ki nam jih skazuje Kristus v zakramentu Ljubezni, naznanuje tudi odlični obred praznika presv. Rešnj. Telesa. Obhaja se z največjim veličastjem, vzlasti s teoforičnim obhodom (procesijo s presv. Rešnjim Telesom), ki je toliko star, kakor izpostavljanje presvetega zakramenta, kar je bilo o pričetku 14. stoletja gotovo že v navadi.

Teoforični obhod pričenja duhoven s tem, da proti ljudstvu obrnjen, ter monštranco z Najsvetejšim v rokah deržeč, zapoje slavospev „Pange lingua.“ Po odpetem slavospevu se obhod pomika iz cerkve, ter se razpeljuje po ulicah in potih, z zelenjem in cvetličjem ozaljšanih, z razvitimi cerkvenimi zastavami. Pot vodi mimo štirih oltarjev, proti štirim straném sveta postavljenih. Pri slehernem oltarju se obhod ustavi. Tu se odpoje začetek enega izmed štirih evangelijev, tako, da vsi štirje zaporedoma pridejo na versto — oltar za oltarjem; odmolijo se kratke molitve, in poslednjič se podeli blagoslov z Najsvetejšim. Obhoda se vdeležujejo razni uradi, šolska mladež, različne bratovščine, ter množica vernega ljudstva. Med veselim zvonjenjem verniki molijo rožni venec, opravljajo molitve, ali prepevajo svete pesmi v čast Najsvetejšemu. V sklep zadoní krepki „Te Deum,“ in se podeli slovesen blagoslov z Najsvetejšim.

Obhod z Najsvetejšim je očitno spoznavanje vere v resnično, pravo in bistveno pričujočnost Kristusovo v presvetem Zakramentu. Ljudje z vseh štirih strani sveta naj to resnico verujejo; za to se postavijo štirje oltarji. — Vsi štirje evangelisti spričujejo, da je Kristus v presvetem Zakramentu resnično pričujoč; za to se odpojó začetki štirih evangelijev. — Druge okolnosti prazničnega poslavlja

javljajo sveto veselje, glasno zahvalo in serčno ljubezen proti Njemu, ki nas je prej tolikanj ljubil.

Osmina tega praznika ima privilegijo, in se obhaja slovesno, t. j., z izpostavljanjem Najsvetejšega.

§. 31. Praznik sv. apostolov Petra in Pavla.

V dan 29. junija vsacega leta obhaja cerkev god ss. Petra in Pavla, pervakov apostolov. Ta god se je kot odličen praznik slovesno obhajal že v polovici 4. stoletja. To je znano iz cerkvenih govorov, ki so jih imeli na ta dan Gregorij Nazijanški, Gregorij iz Nise, Maksim v Turinu, Ambrož, Leon I. idr. Če so kerščanske občine že v najstarejših časih praznično slavile spomin prvih mučencev, Ignacija, Polikarpa, idr., morale so še v višji časti imeti pervaka apostolov, ki sta po dovršenem svojem sijajnem delovanju terpela slavno smert mučeniško.

Sv. Peter, prvi lastnik cerkvenega pervaštva, najvišjega učenštva, duhovništva in pastirstva; sv. Pavel, prvi blagovestnik in oznanovatelj sv. evangelija med pogani; obeh apostolov-pervakov skalovito-terdna vera, in ognjena ljubezen do Boga in do bližnjega: to vtiskuje prazniku sv. apostolov vzvišen pomen, ter ga stavi v versto najvišjih cerkvenih praznikov.

Obreda posebnega ta praznik nima, razun da se obhaja z osmino. V sv. Petra cerkvi v Rimu, v središču kerščanstva, praznoval se je ta praznik jako slovesno do l. 1870. Kupla se je razsvetlila, in papež je podelil očitno blagoslov urbis et orbis.

§. 32. Vnebovzetje Marijino, ali Veliki Šmaren.

Sv. pismo nam sicer ničesar ne poveduje o smerti preblazene Matere Marije, ki se ima po njenem prerokovanju vedno povelečevati v cerkvi. Vendar se spomin smerti in vnebovzetja Marijinega že

od 6. stoletja obhaja v dan 15. avgusta. Nicefor pripoveduje, da je bil to ukazal cesar Mavricij (582—602). Kedaj ravno se je to praznovanje pričelo, ni natanko znano. Iz starega, po Florentinu izdanega martirologija iztočne cerkve se razvida, da so prvotno spomin smerti in spomin vnebovzetja Marijinega posebej praznovali, in sicer smert 18. januarija, vnebovzetje 15. avgusta. V 6. stoletju so ta dvojni god združili v jeden praznik. Iz tega sledi, da je moral biti ta praznik že davno prej v navadi. Zakramentarij papeža Gelazija († 496) ga že izrečno navaja. Kot glavni praznik se je obhajal v 6. stoletju že tudi po Francoskem in Nemškem. Izverševaje sklepe cerkvenih zborov Mogunškega in Ahenškega z leta 813 in 818, zapovedal je kralj Ljudovik Pobožni, da se ima ta praznik slovesno obhajati po vsem francoskem kraljestvu. Z velikim sijajem so praznovali ta god na Angleškem že v 9. stoletju, po prizadevanju kralja Alfreda.

Ljudovik XIII., kralj francoski, si je bil l. 1638 izvolil god Marijinega vnebovzetja, da izroči nebeški Kraljici v posebno varstvo sebe in svoje kraljestvo; vsled tega se je bilo to praznovanje zelo povzdignilo.

Ker je Marija v tesni zvezi z delom našega odrešenja, skerbelo se je v sv. cerkvi od nekdanj za dostojno njeno zunanje češčenje. Vsak imenitnejši dogodek iz njenega življenja so porabili v praznično obhajanje. O smerti in vnebovzetju Marijinem, ki je podlaga prazniku Marijinega vnebovzetja, imamo naslednje poročilo zgodopisca Niceforja (14. stol.).

Juvenala, škofa Jeruzalemskega (5. stol.), ki je bil z drugimi palestinskimi škofi vred pričujoč pri cerkvenem zboru Kalcedonskem (451), vprašal je rimski cesar Marcijan, ali truplo Marijino še počiva v njenem prvotnem grobu v Palestini. Želel je namreč truplo Marijino sprejeti v novo cerkev, katero je bila dala žena njegova Pulherija v Konstantinopolu (Carigradu) sozidati Mariji v čast. Ju-

venal mu je odgovoril, da sv. pismo sicer ničesar ne pové o smrti Marijini; po nekem silno starem in povse zanesljivem izročilu pa so se bili zbrali apostoli iz raznih dežel, kjer so oznanjevali sv. evangelij, o bližajoči se smrti Marijini v Jeruzalemu. Tudi Jezus je bil zraven prišel, ter dušo Marijino k sebi vzel. Truplo njeno pa je bilo med petjem angelov in apostolov pokopano v Getzemanu. Ko so tretji dan grob zopet odperli, niso našli več trupla, ampak le pertove, ki so razširjali jako prijetno vonjavo. Apostoli so grob zopet zaperli, in čudeč se mislili, da je Bog truplo Marijino pred splošnim vstajenjem poveljčal z neumerljivostjo, ter ga po angelih dal prenesti v nebesa. — Marcijan je na to zahteval, naj mu pošljejo grob Marijin v Konštantinopol. To se je zgodilo, ter je bil grob shranjen v imenovani cerkvi. — Ravno tako izročilo nam poroča Gregorij Turonski († 595). Gerški cerkveni očetje sedmega in osmega stoletja, Andrej Kreški, German, patrijarh v Konstantinopolu, Janez Damasčan, ponavljajo, da je presveta Devica Marija sicer umerla, in bila pokopana; tretji dan pa da je bila obujena v življenje, ter z dušo in s telesom vzeta v nebesa. — Ravno to so učili stari, poznejši in novi učeniki; nam pa je zadosti, da vemo, kako sv. cerkev preslavlja prečastitljivo Marijino vnebovzetje s slavnim praznikom, z rožnim vencem. itd.

Gledé obreda je opomniti, da je preddan Marijinega vnebovzetja vigilijska z zapovedanim postom, in da se praznik obhaja z osmino. Ta postni dan omenja že papež Nikolaj I. (858) v svojem pismu do Bulgarov, pristavlja, da je bil ta post v Rimski cerkvi že od starodavnosti v navadi.

§. 33. Praznik angelov varhov.

Stari viri cerkvenega bogoslužja pričajo, da je bilo v cerkvi od nekedaj tudi češčenje angelov v navadi. Vendar praznika angelov varhov, kakor ga

obhajamo dandanes, v starih kerščanskih časih ne najdemo. Več stoletij so praznovali god sv. Mihaela kot skupni praznik vseh nadzemskih zveličanih duhov. Sv. Mihael je bil namreč, kakor uče cerkveni očetje Dionizij Areopagit, Jeronim in Krizostom, varh izraelskemu ljudstvu. Enako varstvo so mu pripisovali tudi nad kerščansko cerkvijo, opiraje se poleg tega še na poročilo skriv. razod. 12, 7, ter na večkratne zgodovinske prikazni sv. nadangela kot zavetnika kerščanstva. Za to se nahaja praznik sv. Mihaela po nekterih krajih že v 5. stoletju.

God sv. Mihaela so ločili od godú angelov varhov sploh v pričetku 16. stoletja, ter praznovali vsaki god posebej. Papež Klemen X. je l. 1670 določil, da se ima praznik angelov varhov obhajati, kot splošen in nepremakljiv praznik dne 2. oktobra, in sicer z osmino. S posebnim papeževim dovoljenjem pa je bilo dopuščeno, da se god angelov varhov praznuje prvo nedeljo meseca septembra.

Svojo notranjo podlago ima ta praznik v verski resnici, da je Bog angele odločil ljudem za varhe in pomočnike v nevarnostih ter potrebah dušnih in telesnih.

Posebnega obreda, razun osmine, ta praznik nima.

§. 34. Praznik Marijinega rojstva, ali Mali Šmaren.

Praznik telesnega rojstva Marijinega je nastal v iztočni cerkvi najberž že v dobi med cerkvenim zborom Efeškim in Kalcedonskim (431—451). V 7. stoletju je bil ta praznik v gerški cerkvi sploh razširjen. Od iztočne cerkve je prešel v zatočno gotovo že v 7. stoletju, kjer so ga najprvo začeli obhajati v cerkvi rimski. Od todi se je pozneje razširil po Španjskem, Francoskem in Nemškem, ter bil v 11. stoletju sploh v navadi. Praznovali so ta god že od začetka povsodi v dan 8. septembra.

Marija je bila iz rodú Davidovega. Njeni stariši so bili Eli ali Joahim in Ana, rojstveni kraj pa Nazaret, (ali morda Jeruzalem). Pervo, kar nam o njej sv. evangelij poroča, je skrivnostno pozdravilo po nadangelu Gabrielu, in njena zaroka in poroka s potomcem rodú Davidovega, z Jožefom.

Najvišji pomen temu godu daje okolnost, da nas soznanja s prihodnjo materjo Boga in Odrešenika. Evangeljski odlomek, ki se bere na ta praznik, prijavlja rodopis Marijinih pradedov, ter sklepa z Jezusom Kristusom, naznanjajoč, da Mariji vse veličastvo prihaja od Njega. Sicer na zemlji prehaja čast in slava od starišev na otroke; tukaj pa odseva od otroka na mater.

Obreda posebnega ta praznik nima, razun, da se že od 13. stoletja obhaja z osmino.

§. 35. Praznik sv. imena Marijinega.

Perve sledove tega praznika nahajamo v Španiji, kjer ga je pobožnost vernikov v cerkvi Kuenški sprožila, in Rim l. 1513 poterdil. Za vso katoliško cerkev je ta praznik postavil papež Inocencij XI. l. 1683, in sicer v hvaležni spomin zmage nad Turki, ki so bili isto leto do Dunaja priderli in ga oblegali. Poljski kralj Sobieski, ki je bil prišel v hudi stiski in nevarnosti še o pravem času na pomoč, navduševal je svoje čete, opominjajoč jih k zaupanju v Boga in Marijo. Kristjanje so si v resnici priborili slavno zmago nad Turki, katerih je bilo štirikrat več od kerščanskih vojakov. Praznik Marijinega imena je bil praznik zahvale za to slavno zmago.

Čim bolj se je po svetu širila vera v Kristusa in njegove svete nauke, tim bolj je napredovalo in se razvijalo tudi Marijino češčenje. Kerščanska pobožnost si je prizadevala, nebeški Kraljici pleti vedno dostojnejše vence; celo njenemu imenu v čast so postavili poseben praznik. Ime Marija, Mirjam,

je „morska zvezda,“ po drugi razlagi „mogočna,“ „veličastna,“ „gospa.“ Kot taka se tudi v resnici časti.

Obred praznika Marijinega imena ima to posebnost, da sv. cerkev ta dan ter skozi osmino podeljuje popolen odpustek v Avstrijskem cesarstvu onim, kateri sv. zakramente vredno prejmo, in po namenu sv. očeta molijo.

§. 36. Praznik sv. rožnega venca preblazene Marije Device.

Ta praznik je bil v svojem pričetku lasten le dotičnim bratovščinam, in se je opiral na molitev sv. rožnivenca, ki je svojo sedanjo obliko dobil od sv. Dominika proti koncu 12. stoletja. V 14. in 15. stoletju so splošne stiske nadlegovale kerščansko Evropo. Da bi v skupni stiski sprosili od Boga pomoči, družili so se verniki radi v pobožne zveze, katerim pravimo bratovščine. Nalog jim je bil, enotne pobožne vaje opravljati, in po njih dosegati svete namene. Najstarejšim bratovščinam se prištevajo rožnivenške, katerih udje so se zavezovali ob gotovih dneh moliti sv. rožnivenec, da bi sprosili od Boga pomoči v hudih stiskah. Ob vojskinih časih so take bratovščine razodevale posebno gorečnost. Papeži so te verste pobožnosti pospeševali, ter jih obdarovali z odpustki, n. pr. papež Sikst IV. (15. stol.), Inocencij VIII. (15. stol.), Klemen VII. (16. stol.), Sikst V. (16. stol.), idr.

Dne 7. oktobra 1571 so kerščanske vojne čete pod vodstvom Don Juvana Avstrijskega Turke slavno premagali pri Lepantu. Ravno tisti dan so rožnivenške bratovščine v Rimu v obhodih ter skupnih molitvah prosile Boga zmage nad zakletim sovražnikom kerščanskega imena, in vse je pripisovalo dobljeno zmago mogočni priprošnji Marijini. Takratni papež Pij V. je ukazal v zahvalo praznik v čast „Mariji zmagonosni,“ ki so ga imenovali tudi praznik „sv. rožnivenca.“ Naslednik Pijev, Gregorij XIII.,

zapovedal je, da se ima praznik sv. rožnivenca posvečevati prvo nedeljo meseca oktobra, in sicer po vseh cerkvah, v katerih se nahaja oltar ali kapelica s „češčenjem blažene Device rožnivenške.“ Papež Klemen X. je brez tega prideržka raztegnil praznovanje tega godú na Španjsko. Za vso cerkev pa je zapovedal ta praznik papež Klemen XI. leta 1716, in to v hvaležni spomin zmage, ki jo je za cesarja Karola VI. pridobil vojskovodja princ Evgen nad Turki pri Temešvaru l. 1715.

Namen temu prazniku je po besedah papeža Klemen XI. vedno večje vnemanje vernih serc za češčenje svete Device, ter stalna ohranitev hvaležnega spomina za pomoč, od zgoraj dobljeno. — Zajedno nam ta praznik oznanjuje moč in lepoto molitve sv. rožnega venca.

Posebnost v obredu tega praznika je novi mašni obrazec, ki so ga izdali sedanji papež Leon XIII. s pismom z dne 5. avgusta 1888. Po želji in povelju Leona XIII. se ima celi mesec oktober posvetiti češčenju Marijinemu. Vsled naredbe z dne 1. septembra 1883, v naslednjih letih večkrat ponovljene, ima se vsaki dan meseca oktobra v cerkvi javno moliti sv. rožni venec. Ta pobožnost se smé tudi preložiti na mesec november ali december istega leta. To ima po besedah papeževe okrožnice terpeti toliko časa, dokler ostane cerkev v sedanjih prežalostnih razmerah in se papežu ne poverne popolna prostost. Ta pobožnost je obdarovana z obilnimi odpustki. — Ravno ta papež so v lavretanskih litanijah ukazali pristavek: „Kraljica sv. rožnega venca, za nas Boga prosi.“

§. 37. Praznik posvečenja cerkvá.

Običaj, poslopja in prostore, bogoslužju namenjene, posvečevati, sega celó v predkeršćanske čase. Poznali so ga judje in pogani. Jakob je mazilil ter posvetil kraj, kjer se mu je bil prikazal Gospod; Salomon tempelj, ki ga je bil sozidal v Jeruzalemu.

Znano je, da so tudi pogani svoje gaje in mališka svetišča po svoje blagoslavljali. Feničanje, Sirci, Gerki in Indijani so mazilili z oljem kamene in podobe, katere so jim bile svete, in Rimljanje so imeli svoje posvečevanjske praznike. Iz prvih treh stoletij sicer nimamo dokazov, da bi bili tudi kristjanje posvečevali svoja svetišča; a gotovo so se tako posvečevanja veršila zavoľo takratnih hudih časov na tihem, in se niso zapisala, da ne bi prišla na znanje sovražnikom sv. Cerkve. Ko pa je bila kerščanska vera proglašena za državno vero, obhajala so se posvečevanja hiš božjih po škofih slovesno in očitno. To spričuje Evzebij, ki omenja posvečevanja svetišč v Jeruzalemu (l. 335), in v Antiohiji (l. 341), ter s tem združenega slovesnega praznovanja. Praznik posvečenja cerkve je tedaj toľiko star, kakor posvečenje samo. Tudi obletnica posvečenja se je zgodaj obhajala, in sicer v začetku isti obletni dan, ko je bila dotična cerkev posvečena. Imela je toraj v tej zadevi vsaka posvečena cerkev lasten praznik. Da bi se gledé časa za to praznovanje dosegla edinost, in se odstranile razne nedostojnosti, ki so se med ljudstvom čestokrat prigodile ob tem svetkovanju, določilo se je bilo najprej v nekterih škofijah, da se ima god posvečenja za vse cerkve ene in iste škofije praznovati eni in isti dan, t. j. na dan posvečenja cerkve škofijske. Tako je bil sklenil cerkveni zbor v Koloniji l. 1536, in te vredbe so se sčasoma poprijele tudi škofije po družih deželah. V ljubljanski škofiji se obhaja ta praznik za cerkve cele škofije tretjo nedeljo v mesecu oktobru.

Praznik posvečevanja cerkve je v mnogem oziru jako pomenljiv. Posvečena cerkev je dotični občini vir resnice, in zveličanskih milostij — Vsem cerkvam iste škofije skupni praznik poočituje skrivnostno vez, ki druží vse cerkvene občine v eno družino, ki ima svoje duhovno bivališče v eni cerkvi.

Ta praznik se je nekđaj obhajal z velikim zunanjim bliščem. Za to se še dandanes pri tej priliki

cerkev okinča z zastavami. Med svetim opravilom se prižgó dvanajstere sveče, nahajajoče se po cerkvenih stenah na mestih, na kojih je bila cerkev maziljena. — Pomen godu odmeva po praznikovi osmini.

Š. 38. Praznik vseh Svetnikov.

Že v prvih časih so kristjanje v svojem bogoslužju slavili spomin kerščanskih junakov — apostolov in mučencev. Ker pa ni mogoče, vsakemu svetniku posvetiti posebnega praznika, sklenilo se je že davno, vsem svetnikom v čast postaviti skupni praznik. Po spričevanju sv. Krizostoma se je ta praznik v iztočni cerkvi obhajal že v četrtem stoletju, in sicer, kakor je tam še zdaj v navadi, v nedeljo po Binkošti.

V zatočni cerkvi je nastal še le pod papežem Bonifacijem IV (608—615). V Rimu je takrat stal krasni poganski tempelj, pantheon imenovan, ki ga je bil dal Marka Agripa vsem bogovom (malikom) v čast sozidati. Papež Bonifacij je prosil cesarja Foka, naj mu ta tempelj prepusti, da ga pripravi za kerščansko bogoslužje, ter posveti Devici Mariji in vsem mučencem v čast. Prošnja je bila uslišana, in papež je tempelj v ta namen 12. maja l. 609 posvetil. To je bil začetek našemu prazniku. Kedaj je bil postavljen v dan 1. novembra, o tem so menenja različna. Nekteri terdijo, da je ta dan v to določil papež Gregorij IV. v letu 834 ali 835, na prošnjo Ljudovika Pobožnega. Drugi pa terdé, da se je to zgodilo že pod papežem Gregorijem III., v letu 731. Gotovo je, da se je ta praznik v polovici 9. stoletja jel splošno obhajati. Od tega časa ima vigilijo in osmino.

S tem praznikom nas hoče sv. cerkev vnemati, da svetnike po reku: „čast, komur čast,“ častimo, njih priprošnji se priporočamo, in njih vzgled posnemamo. Ž njim se tudi sv. cerkev poveljuje, ker

nam se po istem kažejo krasni sadovi kerščanskega življenja v najlepšem svitu. Proti koncu cerkvenega leta postavljen, kaže nam praznik vseh svetnikov poslednji namen našega življenja, namreč naše lastno posvečenje.

§. 39. Spomin vseh vernih mertvih.

Za praznikom vseh svetnikov obhajamo v dan 2. novembra spomin vseh vernih duš. Pričetek tega praznika nam pripoveduje Merati tako-le: „Ako ravno so od početka sv. cerkve molitve in daritve vedno opravljali za vse, ki so umerli v družbi sv. cerkve, vendar ne izvemo, da bi bili očetje ali cerkveni zbori obhajali določen dan mertvim v spomin, ter darovali za nje molitve in daritve. Terdi se, da je Odilo, opat Klunjaški, prvi vvedel ta običaj v svojih samostanih leta 998, ter ukazal, da se ima v dan 2. novembra praznovati spomin v Kristusu počivajočih s psalmi, z milošnjo, posebno pa z daritvijo sv. maše. Ta običaj so papeži poterdili, ter ga ustanovili po vseh cerkvah.“ Peter Damijan tudi pripoveduje, kaj je napotilo opata Odilona, da je vvedel omenjeno praznovanje. Neki iz Jeruzalema došli menih mu je pripovedoval, da je imel med potjo razne prikazni o tem, kako se dušam v vicah godi. Ko Odilo to zasliši, sklene takoj ukazati naš praznik.

Po vzgledu menihov Klunjaških so ga začeli obhajati tudi po družih škofijah. Razširil se je tako-rekoč sam po sebi, brez posebnih ukazov. Povsodi so ga sprejeli prav radi, in to je dokaz, da se je ž njim ustreglo pravi serčni potrebi.

Notranja podlaga temu prazniku je nauk o zvezi vojskovalne cerkve s terpečo. Spomin na umerle ima v nas poživljati ljubezen in hvaležnost do njih, ki naj se razodeva po dobrodelnih činih in blagih sklepkih.

Bogoslužje 2. novembra se prične z večernicami za mertve, ki se opravijo že popoldne 1. novembra.

Po končanih večernicah se grobovi pokropé z blagoslovljeno vodo. V dan praznika samega se opravijo urine molitve — jutranjice in hvalnice — za mertve, obhaja se slovesna črna maša s primerno propovedjo, grobovi se zopet pokropé, in odmolijo se mertvaške molitve.

Grobovi so ozaljšani s cvetličjem in gorečimi lučicami v znak ljubezni in prošenj, da bi umerlim svetila luč večnega življenja.

§. 40. Postni dnevi.

Razun že omenjenih postov v štiridesetdanskem postu, v adventu in ob vigilijah pred nekaterimi odličnimi zapovedanimi prazniki, imeli so kristjanje od nekdanj še druge postne dni. Taki dnevi so bili v zatočni cerkvi petki in sobote, v iztočni srede in petki vsacega tedna. Po spričevanju Klemenca Aleksandrijskega (2. stol.), Epifanija (5. stol.), Avguščina (5. stol.) in družih сведokov, bil je kristjanom petek dan pokore in zderžnosti, v spomin terpljenja in smerti Gospodove. Na ta dogodek spominja kristjane že od najstarejših časov petkovo zvonjenje. Ob sobotah so se postili v spomin, da je Kristus ležal v grobu. Sreda pa je bila postni dan, ker so Judje v sredo sklenili Jezusa umoriti. Posti ob petkih, sredah in sobotah so se imenovali stacijski posti, ker so se verniki te dni navadno zbirali na grobovih mučencev.

Nadalje praznujemo kvaterne poste, ki obsegajo sredo, petek in soboto v tednu vsacega četertletja. Dotični tedni niso bili dolgo za gotovo odločeni. Za to imenuje papež Leon I. (5. stol.) kvaterne poste spomladni, poletni, jesenski in zimski post. Dandanes so kvaterni tedni določeni po tem-le pravilu:

Post Luciam, Cineres, post sanctum Pneuma, Crucemque.

Tempora dat quatuor feria quarta sequens. Kvaterni tedni se tedaj obhajajo v sredo po sv. Lu-

ciji, po Pepelnici, po Binkoštih, in po prazniku povišanja sv. Križa (14. septembra).

V Rimu so imeli ta tridnevni post že ob času sv. Avgušтина. Papež Leon V. ga izvaja od apostolskega izročila. Po drugih zatočnih krajih so ga vvedli sčasoma. Sv. Bonifacij, Karol V. in cerkveni zbor Mogunški z leta 813 so ga vvedli v frankovskem kraljestvu.

Namen kvaternim postom je mnogoter. Opominjajo nas, da se Bogu zahvaljujmo za dobre, vsako četertletje prejete; da se z resnično pokoro spravimo z Bogom; da priporočajmo Bogu duhovne, ki so jih njega dni posvečevali navadno v kvaternih tednih.

Mašni obrazci kvaternih dni obsegajo več beril in molitev od navadnih. — Omenjeni cerkveni zbor Mogunški je zapovedoval, da imajo verniki ob kvaternih dneh v sprevodih dohajati k veliki maši. Enako zapoved je izdal cerkveni zbor Milanski l. 1576.

§. 41. Nekateri manjši prazniki Marijini.

Izmed praznikov Marijinih, ki se obhajajo sicer samo liturgično, pa so vendar tudi med ljudstvom sploh znani, omenjamo: 1) zaročenje Marijino (23. januarja); 2) obiskanje Marijino (2. julija); 3) praznik M. D. Karmeljske (16. julija); 4) praznik Marije Snežnice (5. avgusta); 5) darovanje Marijino (21. novembra).

1. Praznik zaročenja Marijinega ima svoj začetek na Francoskem, kjer so ga začeli obhajati v cerkvi Šarterski v 15. stoletju. Podlaga mu je biblična (Mat. 1, 18—21). Papež Pavel III. je naročil za ta god sestaviti oficij, ki se je imel na povelje papeža Benedikta XIII. z dne 22. avgusta 1725 opravljati po več cerkvah.

2. Praznik obiskanja Marijinega se perikrat imenuje v nekem zaznamu praznikov, ki ga je izdal cerkveni zbor Manški na francoskem v letu 1247. Po prizadevanju sv. Bonaventura se

je ta praznik razširil vzlasti v redu oo. frančiškanov. Od tod je prešel v druge škofije. Za vso cerkev pa ga je zapovedal papež Urban VI., in dotični ukaz je razglasil naslednik njegov Bonifacij IX. l. 1389. Cerkveni zbor Bazelski je l. 1441 v svoji 43. seji ta ukaz ponovil, da bi se v takratnih težavnih razmerah „po priprošnji Marijini mir razlil med verno ljudstvo.“ Poznejša papeža, Pij V. in Klemen VIII., sta ta praznik, ki ima itak biblično podlago (Luk. 1, 39—47) še posebej poterdila.

3. Praznik M. D. Karmeljske se opira na neko pobožno izročilo, ki zgodovinsko sicer ni uterjeno. Več pobožnih mož, ki so bili spreobrnjeni po sv. Janezu Kerstniku, nastanilo se je v pogorju Karmeljskem. Tu so si postavili cerkvico, in so v njej Marijo častili. V začetku 13. stoletja se je bila karmelitu Simonu po izročilu prikazala Marija, in mu v znamenje svojega varstva izročila obleko — škapulir. Papeži Janez XXII., Klemen VII., Pij V. in Gregorij XIII. so skazovali karmeliškemu redu posebno naklonjenost.

Papež Sikst V. je l. 1587 poterdil mašni obrazec za ta redovniški praznik. Papež Benedikt XIII. je zapovedal l. 1726, da se ima ta god z mašo in oficijem obhajati po vsej cerkvi.

4. Tudi praznik Marije Snežnice se naslanja na pobožno izročilo. Za papeža Liberija (367) sta živela v Rimu plemenita in bogata zakonska. Možu je bilo ime Janez. Otrok nista imela. Obljubivši Mariji vse svoje obilno premoženje, prosila sta jo v goreči molitvi razodenja, kako naj bi obernila svoje premoženje. V noči dne 5. avgusta sta bila v spanji opomnjena, naj dasta na kraju, ki bo dne 5. avgusta s snegom pokrit, postaviti Mariji v čast cerkev. Ko sta to naznanila papežu Liberiju, razodel jima je, da je tudi on sam dobil isto noč ravno tak opomin. Papež se podá v slovesnem sprevodu na dotični kraj, in se prepriča, da je bil v resnici ob času najhujše poletne vročine s snegom pokrit. Po-

stavili so tam ob troških imenovane zakonske dvojice lepo cerkev, in jo posvetili Mariji v čast. Spomin tega dogodka so obhajali potem vsako leto, in sicer v začetku samo v tej cerkvi, pozneje po vsem Rimu. Po vsej cerkvi pa se ta god obhaja na povelje papeža Pija V. od 16. stoletja.

5. Po verjetnih poročilih je bila Marija že v nežni svoji starosti darovana službi božji v tempeljnu. Spomin tega dogodka se je začel v iztočni cerkvi praznovati že v 8. stoletju. Od todi se je ta praznik razširil v zatočno cerkev. V 14. stoletju ga najdemo na Francoskem, kjer ga je kralj Karol V. s privoljenjem papeža Gregorija XI. vvedel po vsem svojem kraljestvu. Papež Sikst V. ga je l. 1585. poterdil kot splošen praznik.

§. 42. Nekateri manjši prazniki svetnikov.

Imamo godove svetnikov, ki se sicer ne odlikujejo z vzvišenim praznovanjem, pa so vendar častitljivi in med ljudstvom sploh znani in mnogotero obhajani, nekaj, ker slovó po svoji starodavnosti, nekaj zavoljo družih posebnih okolnostij.

Izmed tacih godov apostolovih naj omenjamo: 1) sv. Petra stol (18. januarja in 22. februarja); 2) sv. Petra verige (1. avgusta); 3) spreobrnjenje sv. Pavla (25. januarja). 1. Obhajamo dvojno prestolsko zasedanje Petrovo: ono v Antiohiji (22. februarja), in ono v Rimu (18. januarja). Praznik prestolnega zasedenja Petrovega poznajo že prazniški zaznamki iz 4. stoletja z imenom: „Natale Petri de Cathedra.“¹⁾ Določen mu je bil dan 22. februarja, ne da bi se bil izrečno razločeval dvojni prestol Petrov, namreč eden v Antiohiji, in oni v Rimu. Še le papež Pavel IV. je leta 1558 zasedanje rimske stolice proglasil kot poseben praznik, papež Gregorij XIII. pa ono antiohijske

¹⁾ Koledarij Buherijev.

poterdil. Poprej se je tedaj ta god skupno praznoval; ali od l. 1558 ima njegov dvojni spomin tudi dvojno praznovanje.

2. Gerška cerkev obhaja v dan 16. januarja spomin na one verige, v katere je bil sv. Peter vklenjen v ječi v Jeruzalemu; rimska cerkev pa praznuje 1. avgusta spomin na one verige, katere je sv. Peter nosil v Rimu o cesarju Neronu. Po stanek tega praznika nam berila v zgodnicah tega godú tako-le pripovedujejo: „Ob cesarju Teodoziju ml. je prišla žena njegova, Evdocija, v Jeruzalem, da spolni neko obljubo. Tu je bila obdarovana z mnogimi darili. Med drugim je prejela v darilo z zlatom in žlahtnimi kameni ozaljšano verigo, v katero je bil dal Herod vkleniti sv. Petra. To verigo je poslala hčeri svoji v Rim, Evdoksiji, in ta jo je pokazala papežu. Papež pa ji pri tej priliki tudi pokaže verigo, katero je nosil sv. Peter v Rimu. Ko papež verigo rimsko približa oni iz Jeruzalema, sprijele ste se in zvezale v jedno. Zavoljo tega čudeža so začeli to verigo tako častiti, da so v ta spomin postavili cerkev z imenom „verig sv. Petra cerkev,“ „Sancti Petri ad vincula,“ in vstanovili praznik v dan 1. avgusta. Od tega časa so prenesli češčenje, ki je prej veljalo poganskemu prazniku, na verige sv. Petra. Po dotikanju teh verig so bili bolniki ozdravljeni, hudobni duhovi izgnani. Tak čudež se je zgodil leta 969. Nek grof, prijatelj cesarja Otona, je bil obseden od hudobnega duha, in je samega sebe razmesarjeval; papež Janez mu dene Petrovo verigo okoli vratú, in bil je rešen.“

Mašni obrazec za ta praznik je sestavil papež Gregorij Véliki; po njem se je praznik razširil po drugih krajih.

3. Praznik „S. Pavla spreobernjenje“ se je nahajal že v 9. stoletju v škofiji Kolonjski. V prazniškem zaznamu sv. Jeronima se nahaja v dan 25. januarja „Prenesenje,“ ne „Spreobernjenje Pavlovo.“ Papež Silvester, kakor pravi izročilo,

je vstanovil praznik „prenesenja sv. Pavla v spomin najdenja njegovih ostankov. Papež Gregorij Veliki pa je po izročilu ta praznik po vzgledu cerkve Milanske spremenil v „spreobrnjenje sv. Pavla.“

Drugim apostolom so pozneje postavili godove, ki se obhajajo kot nezapovedani prazniki po nastopnem redu:

1) God sv. Matija, 24. februvarja; 2) god sv. Filipa in Jakoba, 1. maja; 3. god sv. Jakoba starejega, 25. julija; 4) god sv. Jarneja, 24. avgusta; 5) god sv. Matevža, 21. septembra; 6) god sv. Simona in Juda Tadeja, 28. oktobra; 7) god sv. Andreja, 30. novembra; 8) god sv. Tomaža, 21. decembra; 9) god sv. Janeza evangelista, 27. decembra. Le sem še spada god sv. evangelista Marka, 25. aprila, in god sv. evangelista Luka, 18. oktobra.

§. 43. Nadaljevanje.

Izmed manjših, pa vendar bolj pomenljivih praznikov svetnikov še omenjamo: 1) god sv. Janeza Kerstnika (24. junija in 29. avgusta); 2) god sv. Cirila in Metoda (5. julija); 3) god sv. Herma-gora in Fortunata. (12. julija.)

1. Spomin rojstva sv. Janeza Kerstnika se obhaja v dan 24. junija vsaj že od 5. stoletja. Cer-kveni zbor Agatonski (506) šteje ta praznik celó med največje prazniške dneve. Bil je nekda-j zapo-vedan praznik, kakor spričuje n. pr. pismo papeža Nikolaja I. na kralja bolgarskega, Mihajla, kjer se imenuje med prazniki, ob katerih je treba zder-žati se težkih telesnih del, tudi dan sv. Janeza Kerstnika.¹⁾

Na večer pred godom sv. Janeza Kerstnika za-žigajo že od nekda-j kresove. Sv. Janez je namreč pot pripravljajl Njemu, ki se imenuje „luč v razsvit-ljenje narodov.“

¹⁾ Bercastel, zgod. cerkv. zv. 9. str. 66.

V dan 29. avgusta se obhaja spomin smerti ali obglavljenje sv. Janeza K.

2. God slovanskih apostolov — ss. Cirila in Metoda se je najberž že zgodaj cerkveno praznoval. Berila v zgodnjicah tega godú v dan 5. julija se namreč pripoveduje, da je bil pogreb sv. Cirila v Rimu za papeža Hadrijana II. podoben bolj zmagoslavnemu obhodu, nego merliškemu sprevodu. Truplo njegovo je bilo položeno v grob, ki je bil pripravljen za papeža Hadrijana II. samega. Z jednako častjo, s kakoršno je pokopal Rim sv. Cirila, pokopala je pozneje Moravija sv. Metoda.

Slovanski narodi so praznik svojih apostolov obhajali že davno. Papež Leon XIII. pa so s pismom „Grande munus“ z dne 30. septembra 1880 ta god zapovedali v dan 5. julija obhajati — se ve, samo notranje — po vsi katoliški Cerkvi. Do tje se je obhajal samo po nekaterih slovanskih škofijah, in sicer v dan 9. marcija.

3. Godú sv. Hermagore in Fortunata omenjamo radi tega, ker škofija Kranjska časti ta dva svetnika kot svoja varha, s praznikom I verste, in z osmino.

Sv. Hermagora je bil učenec sv. evangelista Marka. Po sv. Petru posvečen za škofa, skazoval je svojo škofovsko delavnost v Akvileji (Ogleju). Ker so prvi žarki svete kerščanske vere na Kranjsko prisijali od Akvileje, in je bila dežela Kranjska več stoletij tesno združena s cerkvijo Akvilejsko, perve ondotne oznanjevalce kerščanskega blagovestja smé po pravici šteti med svoje posebne dobrotnike. V znamenje hvaležnosti dežela Kranjska imenovana svetnika časti kot svoja zavetnika.

§. 44. Praznika najdenja in povišanja sv. Križa (3. maja, in 14. septembra).

1. Zgodovinska podlaga prazniku najdenja sv. Križa je naslednja dogodba: Rimski cesar

Hadrijan je dal iz sovraštva do kerščanstva kraj, kjer je stal na gori Kalvariji križ Kristusov, zasuti s perstjo. Da bi ime Kristusovo osramotil še bolj, dal je na tistem kraju postaviti celó tempelj v čast poganski malikinji Veneri. Cesar Konštantin pa je hotel napako svojega prednika popraviti s tem, da je sklenil na tistem mestu postaviti kerščansko cerkev. Izveršitev tega sklepa je prevzela mati Konštantinova, sv. Helena, ki je v ta namen prišla l. 326 v Jeruzalem, in dala tempelj Venerin podreti. Ko so dotično zemljo razkopavali, našli so tri enake križe, ki so ležali eden zraven drugega. Da bi spoznali, kateri izmed križev je tisti, na katerem je visel Kristus, ukazal je Jeruzalemski škof Makarij križe prinesiti k neki bolni ženi, da se jih dotakne. Prosil je zajedno Boga, da bi blagovolil milostno razodeti pravi križ Kristusov. Ko se je napominjana bolna žena dotaknila tretjega križa, ozdravi pri tej priči. Iz tega so spoznali, da je bil ta križ oni, na katerem je bil Kristus križan.

To dogodbo pripovedujejo soglasno: sv. Ambrož, Ciril Jeruzalemski, Rufin, Sozomen, Teodoret idr.

Jeden del najdenega križa se je hranil v Jeruzalemu, drugi del v Carjigradu, in tretji v Rimu.

Praznik v spomin te dogodbe se je nahajal že v 6. stoletju. Po Francoskem in Nemškem ga najdemo v 9. stoletju. Po Nemškem je ta god posebno zaslovel od l. 872, ko je bil gerški cesar Bazilij košček križa Kristusovega poslal kralju Ljudoviku.

2. Praznik povišanja sv. Križa ima svoj pričetek v tem, da so nad grobom Kristusovim zidali cerkev, in v njej postavili najdeni križ Kristusov. Vse to se je zgodilo za cesarja Konštantina V.

Slovesnost tega praznika se je še višje povzdignila l. 629. Perzijani so si bili namreč v letu 614 mesto Jeruzalem osvojili, in pri tej priliki tudi

iz svetišča odnesli sveti Križ. Gerški cesar Heraklij je l. 628 Perzijane premagal, in sv. Križ zopet nazaj dobil. Z veliko slovesnostjo so prenesli to neprecenljivo svetinjo v novo sozidano cerkev na gori Kalvariji.

Kazalo.

	Stran
Predgovor	3
Vvod	5
Pervo poglavje.	
Nedelja	6
Drugo poglavje	
Božična doba.	
Advent	12
Brezmadežno spočetje Marije Device	14
Božič	16
Osmina rojstva Gospodovega	20
Novo leto	22
Razglašenje Gospodovo	23
Svečnica	27
Tretje poglavje.	
Velikonočna doba.	
Štiridesetdanski post	29
Pepelnična sredo	33
Praznik sv. Jožefa	35
Oznanjenje Marije Device	36
Tiha nedelja	37
Marija sedem žalosti	38
Cvetna nedelja	38
Veliki teden	41
Veliki četrtek	42
Veliki petek	47
Velika sobota	50
Velikonočna nedelja	58
Popraznovanje velikonočnega praznika	61
Prošnji teden	62
Vnebohod Kristusov	64

Četerto poglavje.

Binkoštna doba.

Predpraznovanje binkoštné dobe	
Binkoštna sobota	65
Binkoštni praznik	66
Popraznovanje binkoštnega praznika	69
Praznik presv. Rešnjega Telesa	69
Praznik sv. apostolov Petra in Pavla	72
Vnebovzetje Marijino	72
Praznik angelov varuhov	74
Praznik Marijinega rojstva	75
Praznik sv. imena Marijinega	76
Praznik sv. rožnega venca preblazene Marije Device	77
Praznik posvečenja cerkvá	78
Praznik vseh svetnikov	80
Spomin vseh vernih mertvih	81
Postni dnevi	82
Nekateri manjši prazniki Marijini	83
Nekateri manjši prazniki svetnikov	85
Praznika najdenja in povišanja sv. Križa	88

000155 3042300

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000438814

